

326

O

63

5121

326/
~~2.20~~ 063-5121

01 2069 3957 UB AMSTERDAM

TWEEDE
BERICHT
VAN DE
INËNTING
DER
KALVEREN,

UITGEGEEVEN DOOR DE
MAATSCHAPPY, TER BEVOR-
DERING VAN DEN LAND-
BOUW, TE AMSTERDAM
OPGERICHT.

*Getrokken uit de Stukken aan Haar, zoo ter Ver-
kryging van de door de Maatschappy uitgelooftde
Premien als anderzins, toegezonden.*

B E R I C H T
V A N D E
I N Ë N T I N G
D E R
K A L V E R E N, enz.

De Maatschappy ter bevordering van den Landbouw , opgericht te Amsterdam , zich van den beginne af aan voorgesteld hebbende, den prys van de stukken, welke door haar worden uitgegeeven , nimmer noodeloos te doen verhoogen, maar altyd zoo laag te doen stellen, als mogelyk was; heeft by de uitgave van elk deel of stuk, alles wat tot ééne en dezelve stoffe betrekkelyk, aan haar toegezonden, en waardig gekeurd was, om door den druk gemeen gemaakt te worden, by elkan- der uitgegeeven: ten einde aan een ieder ge- legenheid te geeven, voor een maatigen, ja zelfs geringen prys, zoodanig afzonderlyk stuk te kunnen bekomen, als hy, het zy ter bloote beschouwinge, het zy tot daadelyke beoeffening, nodig mogt oordeelen te bezit-

6 BERICHT VAN DE INENTING

ten; zonder genoodzaakt te worden, alle de uitgegevene deelen te moeten koopen, om in het een of ander zoodanig stuk of verhandeling op te zoeken, als hy begeerig zyn mogt naa te zien. Op dusdanige wyze heeft de Maatschappy, tot hier toe, met de verschillende onderwerpen, welke de stoffen haarer Prys vraagen hebben opgeleverd, gehandeld; en zy stelt zich voor, om in het vervolg op dienzelfen voet, immers zoo veel de aart der zaaken zal toelaaten, voort te gaan. Hunne jaarlyks uitgegevene Programma's hebben genoeg doen zien, dat zy, de *Inënting der RUNDER-ZIEKTE* als een geschikt middel aanziende, om de onheilen van dien, voor onze Landlieden zoo zeer gedugten, geesfel zo niet voor te komen, immers gedeeltelyk te verminderen, die bewerking, door het uitlooven van aanmoedigende Præmien, zoo veel mogelyk heeft trachten te bevorderen, en tot eene meerdere volkomenheid en zekerheid te brengen. Reeds voor eenige jaaren heeft de Maatschappy een afzonderlyk stukje gemeen gemaakt, in het welke een kort uittreksel der aan haar toegezonden berichten, wegens de Inëntingen van het Vee, gevonden word. Nimmer heeft zy het algemeen bekendmaaken van zoodanige nieuwe waarnemingen en ontdekkingen, welke haar in het vervolg door verscheide Inënters zyn medegedeeld, uit het oog verlooren; doch dezelfde

de drangreden , van welke hierboven melding is gemaakt , heeft haar dit doen uitstellen , tot dat zy oordeelde eenen genoegzaamen voorraad voor handen te hebben , om op nieuw een stukje uittegeeven , dat zonder buitengemeen groot of kostbaar te zyn , echter eene genoegzaame menigte proeven en waarneemingen bevatten konde , om den aandagt van den Landbouwlicvenden Leezer eenige oogenblikken bezig te kunnen houden .

In dit geval bevindt de Maatschappy zich thans ; en daar zy nooit haar hoofdoogmerk , de *bevordering* namelyk *van den Landbouw* , en daardoor het welzyn van ons geheele *Vaderland* , dat zoo sterk , zoo onafscheidelyk daarmede verbonden is , vergeeten kan noch wil , vindt zy zich tegenwoordig in staat en verplicht , om opentlyk verflag te doen van dat geene , dat haar , in de zedert ingekomen berichten van onderscheiden perfoonen en plaatfen , merkwaardig is overgekomen . Hiertoe oordeelt zy , omtrent de meeste dier berichten overtollig om dezelve in haar geheel uittegeeven . Immers moeten noodwendig in de meeste gevallen , de waarneemingen veelal dezelfde zyn ; en het zoude den Leezer niet anders dan onaangenaam kunnen zyn , zich telkens genoodzaakt te zien tot het leezen van nodelooze en byna eindelooze herhaalingen . Ook laat , gelyk dit natuurlyk is , de styl van zommige berichten , schoon dezelve al nieuwe

8 BERICHT VAN DE INENTING

en belangrijke waarneemingen behelzen, niet altyd toe, dat die berichten gedrukt worden, gelyk zy uit de minder beschaafde penne der oorsprongelyke opstellers gevloeid zyn. Dit alles is van dit gevolg, dat, wil de Maatschappyy het aangenaame met het nuttige verëenigen, en onnutte herhaalingen vermyden, zy genoodzaakt is, de meeste waarneemingen en toegezonden stukken, allen by wyze van uittreksel, uittegeeven, waardoor dan ook te gelyk, de kostbaarheid van het Boekje verminderd wordt, zonder dat het algemeen daar eenig nadeel by lyden kan. Enkele berichten zyn nochtans zoo wel opgesteld, en over het geheel zoo vervuld met nieuwe en nuttige waarneemingen, dat men die *meerendeels* goordeeld heeft, onveranderd in dit Bericht door den druk gemeen te moeten maaken. Deeze zyn, naar de orde des tyds, met de naamen der Berichters geplaatst, terwyl men intusfchen, om dit stuk al wederom door eene al te lange inleiding niet onnodig te doen uitdyen, zal overgaan tot een algemeen verslag van alles wat, tot de Inënting van het Rundvee betrekkelyk, zedert het uitgeeven van het eerste stukje, aan de Maatschappyy is medegedeeld: zullende dit tweede dus behelzen het verslag van de Inëntingen van de jaaren 1780 tot 1785 ingellooten, voor zooverre dezelve tot kennisfe van de Maatschappyy zyn gekomen.

IN₂

INENTINGEN, gedaan in den Jaare 1780.

De præmie van veertig *Goude Ducaaten*, by het programma van den 25 April 1780 uitgelooft aan den geenen, die, tusſchen den 1 Mei en 1 December van hetzelfde jaar, de meeste Kalveren, *hem in eigendom toebehoorende*, mits niet minder dan *dertig* in getal, met het beste gevolg zoude hebben ingeënt, wierdt op de groote Vergadering van de Maatschappij, gehouden den 24 April 1781, toegewezen, aan JACOB GERRITS, *Huisman te Garnwert in Groningerland*. Deeze had van Mei tot September 1780, 89 stuks Kalveren, allen hem zelven toebehoorende, ingeënt, van welke 82 gebeterd, en slechts 7 gestorven waren. De gebeterde waren, in de maand December, onder natuurlyk ziek vee geweest, of ter proeve nog eens ingeënt, van welken 'er toen 6 ziek wierden, waarvan 3 beterden en even zoo veel stierven. De overige waren alle gezond gebleeven. Eene verklaring van verscheiden getuigen, by het bericht van den Inënter gevoegd, bevestigde hetzelfde genoegzaam.

Een veel grooter getal Kalveren was intusſchen in hetzelfde tydperk (namelyk van Mei tot December 1780) ingeënt, door KLAAS JACOBS NIENHUIS, *Koopman te Alorp*, ſchoon niet *hem in eigendom toebehoorende*, waarom denzelven de uitgelooftde

10 BERICHT VAN DE INENTING

præmie niet konde toegewezen worden. Deeze had op onderscheiden tyden en plaatsen, niet minder dan 236 stuks Kalveren ingeënt, van welke slechts 17 gestorven, en de overige alle gebeterd waren. Deeze laatste waren den volgenden winter alle beproefd, door by natuurlyk ziek vee te brengen; en het bericht van deezen Inënter was mede met behoorlyke bewyzen en verklaringen gestaafd. Hy deelde in hetzelfde aan de Maatschappy eenige waarneemingen mede, welke hem in de Inënting voorgekomen waren, en hierop voornaamlyk uitkwamen.

„1. Dat de Kalveren, van gebeterde Koeijen geboren, schoon te gelyk, en op denzelfden tyd en plaats ingeënt, de ziekte niet even gunstig kreegen; wyl 'er altyd eenigen onder liepen, die hevig ziek wierden en stierven; by de eerste inënting.

„2. Dat Kalveren, schoon van gebeterde Koeijen geboren, wanneer dezelve, ingeënt wordende, eenig ander ongemak in de Long of Maag hebben, doorgaans de ziekte niet kunnen doorstaan en sterven.

„3. Dat Kalveren van zoodanige Koeijen, welke insgelyks als *Kalveren*, of jong zynde, ingeënt geweest zyn, doorgaans weinig ziekte vertoonen.

„4. En dat de Kalveren van zoodanige in 't byzonder, welke by de inënting of natuurlyke ziekte weinig of geen teekenen van ziekte ge-

„ge:

„geeven hebben, en dus ligt gebeterd geweest
 „zyn, zeer zelden of nooit eenige tekenen van
 „ziekte vertoonen, schynende dus in deeze de
 „vatbaarheid voor de ziekte als geheel wegge-
 „nomen.

Deeze laatste aanmerkingen heeft de Maatschappij van zoo veel gewigt geoordeeld, dat zy niet kan nalaaten, het onderzoek van dezelve allen inënteren aan te beveelen.

Doch een veel omstandiger bericht ontving de Maatschappij van den Eerw. Heer E. ALTA, *Predikant te Boosum*, welke, mede van Mei tot December 1780, voor zyn eigen rekening, had ingeënt 46 Kalveren, van welke 7 gestorven waren. De waarneemingen van dien Heer zyn zeer geschikt, om tot een voorbeeld te kunnen dienen, om in 't vervolg soortgelijke berichten op te maaken.

Copia van de Aantekeningen van Do.
 E. ALTA, wegens zyne Inëntingen
 van Kalveren, verricht voor eigen rekening in den jaare 1780.

„Den 12de Mei ingeënt 4 Kalveren van myn
 „eigen stal, met versche en vuile stof van een
 „ziek hokkeling, 't welk 3 dagen daarna stierf.

„1. Een mooi zwart bont, 10 weeken oud:
 „hier wat aan getwyfeld, en verder by herhaal-
 „de inënting in Augustus 'er niets aan gezien.

„2. Een zwart met een witte staart, enz. oud

„7 wee-

12 BERICHT VAN DE INENTING

„7 weeken : hier ook aan getwyffeld ; in Aug.
 „en naderhand geduurig by zieken gelooopen,
 „doch nooit meer 'er iets aan bespeurd.

„3. *Een blaauw-bont*, 5 weeken oud : hier-
 „aan toen, en by herhaalde inënting, niets be-
 „speurd, en echter altoos tot heden (nu ik dit
 „copieer) gezond gebleeven.

„4. *Een zwart met witte staart*, enz. 5
 „weeken oud : dit heeft het meest gefnotterd,
 „en is het flapst geweest van deeze 4, en ech-
 „ter is dit, by de andere zieken in het land
 „loopende, in Juny gansch flap en waarschy-
 „nelyk weerziek geweest : doch daarna altoos,
 „by de andere zieken loopende, gezond ge-
 „bleeven.

„N. B. Dit Kalf, in den Herfst naa elders
 „verzonden zynde, is myns weetens op de stal
 „niet op de proef geweest. —

„De volgende zyn byna allen gekogt.

„Den 21 Mei ingeënt 3 Kalveren, gekogt
 „van *Oelfe Fokkes*.

„5. *Een zwart-bont, met witte staart, en by-
 „na zwarte beenen*, circa 12 w. oud : dit is wei-
 „nig ziek geweest, en echter gantsch vervallen.

„Niet weer ingeënt en verkogt in July;
 „doch de Kooper heeft my verhaald, dat hy 't
 „op fterke proeven gehad heeft, maar 'er niets
 „aan bespeurd.

„6. *Een rooi zwart-bont*, 9 weeken oud :
 „dit was den 28, 29, 30 vry ziek; den 31
 „aan 't beteren, en herstelde.

„N. B.

„N. B. In het laatst van July sterk groeiende, sterft het in 't begin van July aan de Bilziekte of het koud vuur, waarom dit niet op de Lyst der gestorvenen kan brengen.

„7. *Een zw. zwart-bont*, het teerste van de drie, en maar 8 weeken oud: dit word den 28 hevig ziek; den 29 byna gelyk; den 30 scheen het iets beter, doch ligt den 31 smorgens dood.

„N. B. Om dat dit 't jongste was en het hevigst ziek wierd, suspecteerde ik, of het wel van een gebeterde Koe was, maar men heeft my dit zoo sterk verzekerd, dat ik 'er geen twyffeling meer aan hebbe. —

„Den 29 Mei s'avonds ingeënt de 6 volgende Kalveren met stof, versch genomen van N. 7. Deeze twee zyn gekogt van *Bote Klases*.

„8. *Een blaauw-bont*, 13 weeken oud: den 4 en 5 Juny gansch snotterende en slap, doch drinkt wel, en kan 'er anders niets aan zien. Den 6 schynt het wat fluig, doch is den 7 zelf voor het drinken weer vol en geheel beter. Evenwel schynt dé ziekte van binnen erger geweest te zyn, dan van buiten gescheenen heeft, want het heeft den ganschen Zomer niet willen groeijen, en echter by herhaalde inëntingen en by anderen zieken loopende, nooit iets gemanqueerd.

„9. *Een zwart-bont*; 13 weeken oud: den 3 Juny zichtbaar ziek; den 4 zieker, en s'avonds weinig gedronken; den 5 s'morgens
„zeer

14 BERICHT VAN DE INENTING

„zeer ziek en wil niets neemen, en dus zieker
„dan de overige 5; den 6 schynt iets helder-
„der, wil echter den gantschen dag eeten
„noch drinken; den 7 nog al zeer ziek, doch
„drinkt iets, des avonds veel erger en sterft
„'s nachts. —

„Deeze 2 gekogt van *Beern Tetmans*.

„10. *Een zwart-bont*; circa 6 weken oud:
„den 2 Juny, zichtbaar ziek; den 4 gantsch
„ziek, en drinkt weinig; den 5 gelyk en heel
„slap; den 6 nog zoo, en drinkt meer; den 7
„'er geheel door.

„11. *Een Muiskeurig-bont*; 8 weken oud:
„den 1 Juny, zeer zichtbaar ziek; den 2 byna
„gelyk, drinkt weinig; den 3 en 4 nog zoo,
„doch begint meer te drinken; den 5 schynt
„het wat beter; den 6 gelyk; den 7 geheel
„beter.

„Dit is by herhaalde inënting, en by zieke
„beesten loopende, gezond gebleeven, gelyk
„ook No. 16, 't welk in het Najaar naa elders
„verzonden is, en by my op de stal niet is op
„de proef geweest, doch No. 11 is den 30
„October in het Land gestorven aan het koud-
„vuur of de bilziekte. —

„De 2 volgende gekogt van *Age Fentjes*.

„12. *Een donker zwart-bont met witte staart*,
„en beenen: den 2 juny zichtbaar ziek; den 3
„4 en 5, byna gelyk; den 6 'er door; den 7
„geheel gezond.

„13. *Een klein wit zwart-bont*; maar 6
„wee-

„weeken oud: den 2 Juny, kan men hier nog
 „niets aan zien; den 3 en 4, wel wat slapper,
 „maar drinkt wel, en men kan 'er anders niets
 „aan zien; blyft verder gezond, als mede by
 „herhaalde inëntingen, beide in Augustus,
 „ook gezond gebleeven.—

„Den 14 Juny ingeënt de 2 volgende Kalve-
 „ren gekogt van *Romke Foekes*, met versche
 „stof van zieke Kalveren, die van een ander
 „by my waren ingeënt.

„14. *Een zwart-bont Kalf*; 17 weken oud:
 „den 17 al zichtbaar ziek; den 18, 19 en 20
 „gelyk; den 21 's morgens zieker en s'avonds
 „zeer ziek; den 22 schynt iets te beteren,
 „pluist s'avonds iets in de vlot-grafen, doch
 „drinkt weinig; den 23 's morgens en s'avonds
 „gelyk; den 24 gansch beter, eet een weinig;
 „den 25 eet en herkaauwt; maar wordt door
 „de koude dik en styfachtig, waarom het in
 „huis zette, daar het wat door beterde; doch
 „den 26 komt het, door zich te verhangen, el-
 „lendig om, zoo dat dit niet op de Lyst der
 „dooden, maar der gebeterden behoort gesteld
 „te worden.

„15. *Een dito*, circa 8 weken oud: den 17
 „en 18 zichtbaar ziek; den 19 hevig ziek, en
 „het lichaam sterk beweegende, doch dit is
 „den 20 bedaard; maar begint weer den 21 en
 „is nog zoo den 22, doch verandert s'avonds
 „en begint wat te eeten en te drinken; den 23
 „be-

16 BERICHT VAN DE INENTING

„betert het aan; den 24 geheel 'er door, eet
„en herkaauwt en blyft verder gezond. —

„Den 20 Juny s'avonds ingeënt, met verfche
„ftof van No. 14, de volgende 2 Kalveren,
„gekogt van

„16. *Een zwart-bont*, oud circa 17 wee-
„ken: Den 25 's morgens twyffelachtig, maar
„s'avonds zeer zichtbaar ziek; den 26 's morgens
„en s'avonds flap, doch drinkt nog wel; den
„27 vry flap en ziek, eet en drinkt byna niets;
„den 28 begint veel meer te eeten en te drin-
„ken; den 29 eet en herkaauwt, is 'er geheel
„door, en blyft verder altyd gezond en tiert wel.

„17. *Een muiskleurig-bont*, 14 weken oud:
„Den 24 kon ik hier nog niets aan zien; den
„25 's morgens nog niets en s'avonds niets an-
„ders, dan dat de oogen fterk wateren en et-
„teren; den 26 geheel gezond, verder 'er
„nooit iets aan gezien. Hoe weinig dit ziek
„geweest is, vermagert het in de volgende
„week heel zeer, en tiert den ganschen zomer
„niet wel, al hoewel het goed te weiden gaat
„en veel drinkt; blyft by herhaalde inënting
„gezond, en begint in den Herfst eerst wat te
„groeijen. —

„Den 26 Juny 's middags ingeënt, met
„verfche ftof van No. 16, de 3 volgende
„Kalveren van *Hidde Klafes*.

„18. *Een zwart-bont met een bles*, oud 10
„weeken: Den 30 traanoogt en is flap; wordt
„den

„den 1 en 2 July flapper en gansch ziek; den
„3 spuit het; niet tegenstaande het niet hevig
„ziek is; den 4 en 5 wat beter; den 6 'er ge-
„heel door.

„19. *Een zwart-bont met een hart voor den*
„kop, 14 weeken oud: den 1, 2 en 3 July;
„traanoogt en snottert en is wat flapper, doch
„kan 'er anders niet aan zien; den 4 en 5 byna
„gezond; den 6 geheel gezond.

„20. *Een dito*, oud 16 weeken: den 30 kon
„ik hier niets aan zien, en den 1, 2 en 3 July
„niets anders dan traanoogen en wat snottieren;
„den 5 volmaakt gezond. Om dat deeze zo
„volmaakt op elkander geleeke, kon ik ze in
„'t vervolg niet uit elkander, en dit spyt my te
„meer, om dat 'er een raar verschyf sel mee
„gebeurde.

„In de middelste proef in November, ston-
„den deeze op een stalletje nevens elkander;
„het eene wierdt hevig ziek en stierf, daar het
„andere 'er geen de minste aandoening van
„had. No. 13 was ook by de eerste proef wel
„gebleeven. —

„Denzelfden 26 Juny, met dezelfde stof van
„No. 16, 's middags ingeënt de 2 volgende Kal-
„veren, gekogt van *Albert Sjerks*.

„21. *Een groot zwart-bont*; oud 20 weeken:
„den 30 Juny en 1 July, kon ik 'er niets aan
„zien; den 2 en 3 July, zeer zichtbaar en hevig
„ziek, eet en drinkt weinig; den 4 nog zieker;

B

„eef

18 BERICHT VAN DE INENTING

„eet en drinkt niets; den 5's morgens nog byna
„gelyk; doch 's avonds drinkt het veel en be-
„gint wat te eeten; den 6 veel beter en her-
„kaauwt wat; den 7 betert nog al, als mede
„den 8; doch blyft flap, en betert in 't ver-
„volg langzaam.

„22. *Een dito*, 14 weeken oud, zynde
„van een *ligt beterend geslacht*, zoo de Boer
„zegt: den 1, 2 en 3 July traanoogende en
„flapper, doch weinig zichtbaar; den 4 en 5
„zeer snotterende, doch kon 'er anders niets
„aan zien; den 6 geheel gezond, en tiert al-
„tyd wel; verder 'er *nooit iets* aan bespeurd.

„Dit noteerik daarom, en voeg het hier by,
„om dat zommige dieren zeer ligt beteren,
„maar zomtyds niet willen groeijen, wanneer
„de ziekte hun in de ingewanden meer kwaad
„schynt gedaan te hebben, dan uitwendig
„zichtbaar is geweest. —

„Den 23 July s'avonds ingeënt 3 Kalve-
„ren, van *Aaltje Hollander* met versche stof,
„deeze zyn allen ongeveer 18 weeken oud.

„23. *Een zwart-bont*: den 29, 30 en 31,
„zeer weinig zichtbaar ziek; en den 1 Aug.
„nog minder, doch iets flapper; den 2 dik-
„ker en volder en geheel gezond; daarna
„niet best gegroeid, gelyk ook de 2 andere.

„24. *Een donker blaauw-bont*: den 29
„sterk snotterende; den 30 flap; den 31 zeer
„flap, en drinkt weinig s'avonds; den 1 Aug.

„s'a.

„s'avonds veel helderder, als mede den 2,
 „doch blyft flap; fchynt den 3 wel beter,
 „maar kan niet drinken, waarom ik de tong
 „vifiteerde, die vol vuurige puisten zat, wel-
 „ke ik 'er affchraapte, en met zout en pee-
 „per wreef: na welke cuur het verder be-
 „terde.

„25. *Een ligter blaauw-bont*: den 30 en
 „31 vry flap en drinkt niets, doch fchynt an-
 „ders niet heel ziek; den 1 Aug. s'morgens
 „nog gelyk, doch s'avonds veel helderder,
 „en gaat te weiden; den 2 beter, doch is nog
 „flap; den 3 geheel gezond. —

„Den 29 July s'morgens ingeënt de 2 vol-
 „gende Kalveren, met verfche ftof, den 28
 „van ingeënte Kalveren op 't Heeren Veen
 „genomen, om dat ik vreesde, dat de myrie
 „van den 28 July niet ziek zouden worden,
 „gekogt van *Ids Douwes*.

„26. *Een best rood-bont*, byna $\frac{1}{2}$ jaar oud:
 „den 1 Aug. s'avonds traanoogende, veel
 „flapper en eet weinig, zoo dat ik bevreesd
 „was, dat het heevig ziek zou worden; in
 „tegendeel was het den 2 en 3 minder ziek;
 „en den 4 en 5 al beter en blyft zoo, doch
 „tiert niet wel; is altyd, en zelf op den ftal in
 „de Herfst-proeven gezond gebleeven.

„27. *Een groot zw. zwart bont met witte ftaart*
 „en beenen, 3 weeken jonger: den 1, 2, 3
 „Aug. weinig zichtbaar ziek; den 4 en 5 zie-
 „ker, heel flap en eet byna niet; den 6 en 7

B 2

„nog

20 BERICHT VAN DE INENTING

„nog zieker; den 8 begint te beteren, en
 „gaat zoo voort; den 10, eet en herkaauwt
 „wel, als mede in 't vervolg, doch groeit niet
 „wel, begint echter in 't laatst van Aug. wel
 „te groeijen, maar valt in 't laatst van Sept.
 „weer te rug en sterft schielyk: schryf dit
 „nog aan de gevolgen der ziekte toe, alhoe-
 „wel 'er andere oorzaaken by kunnen geko-
 „men zyn. —

„Den 29 July, met voorgemelde stoffe ingeënt,
 „de drie volgende Kalveren gekogt van *Cornelis*
 „*Hyltjes*, zynde alle 3 ongeveer 18 weeken oud.

„28. *Een dik zwart bont*. Hier is geen ziek-
 „te aan bespeurd, en geen het minste teken,
 „als iets traanoogen. Dewyl het in 't ver-
 „volg wel groeide, fuspecteerde ik het, doch
 „heeft de hevigste proeven doorgestaan, zon-
 „der ooit weer de minste tekens van ziekten
 „gegeeven te hebben; want om myn suspicie
 „was ik op dit kalf zeer attent.

„29. *Een dito, wat dunder en zwarter*. Dit
 „is den 2 en 3 Aug. zichtbaar ziek; en den
 „4 en 5, blyft het gelyk, doch zeer gemaai-
 „gigd; den 6 geheel beter; is in de Herfst-
 „proeven ook wel gezond gebleeven.

„30. *Een wit zwart bont*. Den 1 en 2 Aug.
 „zichtbaar ziek; den 3 en 4 eet het weinig,
 „is zeer slap en gantsch ziek; den 5 en 6,
 „wat in het beteren; den 7, 'er door, doch
 „zeer vervallen: maar toen uitgaande, enden
 „10. weer t'huis komende, vond het niet al-

„leen

„leen geheel hersteld, maar tot myn verwon-
„dering even dik als te vooren; dat my zel-
„den gebeurd is in zulke zieken. —

„Den 15 Aug. twee Kalveren (gekogt van .
„ . . . te Oppenhuizen) ingeënt met versche
„stof van een Kalf, dat hevig ziek was; doch
„vreesde dat de ziekte in het overgaan was.

„31. *Een zwart met witte staart en beenen:*
„den 19. zeer traanoogende en nat in de neus-
„gaten; den 20. snotterende; den 21, 22, 23.
„minder graazende en zomtyds niet drinkende,
„den afgang zeer hard; den 24. drinkt wei-
„nig, doch schynt helderder; den 25. 'smor-
„gens, op verre na zoo wel niet, 's avonds
„wat beter; den 26. drinkt wel, doch is sluig
„en slap; den 27. beter; den 28. wordt het
„geheel styf, waarom het ader liet; betert
„langzaam.

„32. *Een dito, doch iets bout; met een hart*
„voor de kop: den 20. traanoogende en snot-
„terende; den 21 en 22. minder eetende en
„drinkende; den 23. nog minder en zieker,
„doch begint 's avonds wat te graazen; den 24.
„drinkt 's morgens weinig, doch eet sterk, en
„schynt 'er door te zyn; als mede den 25.
„doch den 26. weer zieker en vry hevig; den
„27. weer wat beter; den 28. 'er geheel door;
„wil echter den gantschen Herfst niet regt
„groeijen, gelyk ook het eerste. —

„Den 23 Aug. ingeënt ten 11 uren, de
„vier volgende Kalveren met versche stof van

22 BERICHT VAN DE INENTING

„No. 31. gekogt van *Anne Hillebrands*, drie
„Kalveren byna $\frac{1}{2}$ jaar oud.

„33. *Een zwart met witte staart en beenen*;
„dit schynt, in de eerste dagen, geheel niet
„ziek, doch den 29. is het alleen wat flapper;
„den 30. zeer flap, en de oogen wat rood,
„doch eet wel; den 31. 's morgens zeer flap
„en snottterig, zoo dat ik vrees, dat het zieker
„en zelf hevig ziek zal worden, om dat anders
„de tyd van betering daar is, 's avonds schynt
„het ook iets beter; en den 1 Septemb. is 't
„geheel gezond.

„34. *Een zwart bont*: dit is in de eerste
„dagen tot den 30. even weinig ziek als N. 33;
„den 30 en 31, alleen wat flapper en snottteren-
„de, doch op verre na zoo veel niet als N. 33;
„den 1 Septemb. geheel gezond.

„35. *Een wit zwart-bont*: dit is maar al-
„leen wat rood van oogen geweest en wat
„traanoogende, blyvende even rond en ge-
„zond.

„NB. Om dat deeze 3, en voornamelyk
„dit, zoo weinig ziek geweest waren, entte
„dezelfen terstond weer in, op den 3 Sept.,
„met versche en zeer vuile stof; doch hebbe
„nu en daarna nooit eenige tekens van ziekte
„gegeeven, gelyk ook niet op stal.

„36. *Een mooi zwart-bont*; maar 15 weeken
„oud, en nog drinken krygende.

„NB. Dit noteer hier by, om dat veele an-
„deren nu al afgewend waren, en daarom vindt
„, men

„men ook in eenigen tyd niet van drinken in
„de aantekeningen.

„Dit verbeeld ik my den 26. al ziek te zyn;
„den 27, 28 en 29. zeer zichtbaar ziek, veel
„minder drinkende, en weinig eetende; den
„30. van beide meer, en meende dat het nu
„op het ergfte was geweest; maar den 31
„'s morgens, veel erger, de afgang dun, lee-
„lyk, wit en schuimachtig, zoo kwaadaartig
„als ik dezelve in langen tyd niet gezien heb,
„en heeft voormiddags verscheidene maalen
„zulk een afgang, waar door het zeer slap
„wordt, en begin te wanhoopen aan deszelfs
„herstelling, doch drinkt 's avonds wel, en
„begint wat te eten; den 1 Sept. niet alleen
„'er door, maar eet en drinkt als gezond, en
„blyft ook alzoo.

„NB. Hier uit kan men klaar zien, dat de
„mindere of meerdere graad van ziekte geen-
„zins altyd afhangt van den ouderdom; want
„de drie anderen waren allen byna 10 weeken
„ouder, en zyn zeer ligt ziek geweest, zy
„waren ook allen van eenen Boer. —

„Den 4 Septemb. ingeënt met versche vuile
„stof, zynde tweelingen, gekogt van *Abe van*
„*Jet*, en 19 weeken oud: deeze zette ik in
„huis.

„37. *Een zwart bont*, het grootfte: den 9.
„iets snotterende en traanoogende, eet weinig
„hooi, drinkt wel; den 10, 's morgens vroeg
„heeft het sterke beweeging in de buik, drinkt

24 BERICHT VAN DE INENTING

„tamelyk wel, doch wordt nog zieker; den
 „11. 's morgens vry wat ziek, drinkt noch eet;
 „drinkt 's avonds wel; den 12, 's morgens eet
 „en drinkt het wel, herkaauwt over dag als
 „een gezond beest, en is 'er geheel door.
 „Groeit naderhand zeer wel, niet tegenstaan-
 „de het kort daar na heb afgewend.

„38. *Een dito*, het kleinste: den 8 schynt
 „het al ziek, kugt en traanoogt; den 9 nog
 „zigtbaarder, eet niets en drinkt wel; den 10
 „eet niets, drinkt wel, doch wordt nog zie-
 „ker; den 11, eet wat, drinkt zoo veel niet,
 „doch traanoogt, en ettert sterk uit de oogen;
 „den 12, eet en drinkt als gezond, en blyft
 „ook zoo.

„NB. Dit tiert niet wel, en zou misfchien
 „nog heen gegaan zyn, als ik het niet had
 „laaten ondersteunen, door veel karnemelk
 „en dat laauw te doen drinken. Is eerst in
 „January recht begonnen te groeijen. —

„Den 5 September 's morgens, de twee vol-
 „gende Kalveren (gekogt van *Bendix Gerbens*)
 „ingeënt met versche en vuile stof van een ziek
 „Kalf van myn buurman: deeze zyn byna $\frac{1}{2}$
 „jaar oud; loopen in 't huis.

„39. *Een wit zwart bont met een bles*: dit
 „traan-oogt en snottert wat, doch blyft eeten
 „en drinken, en is als gezond, want wordt
 „nooit slap; vermagert in 't eerst, maar tiert
 „daar na wel, en blyft verder gezond in alle
 „besmettingen.

„40. *Een mooi zwart-bont*: dit is den 10.
 „gantsch slap en zeer kwylende, en is 's avonds
 „al vry wat ziek; den 11. 's morgens, drinkt
 „het wel, en schynt zoo erg niet, doch eet
 „niet of zeer weinig; den 12. nog al slap, en
 „zeer traan-oogende en snotterende, doch eet
 „en drinkt wel; den 13. schynt 'er geheel door;
 „den 14 en 15. is het weer zoo wel niet, 't welk
 „ik aan de groote hitte van het weder toe-
 „schryve; den 16. byna gelyk; valt tot myn
 „leedwezen des namiddags in de sloot en ver-
 „drinkt, meer door ongeluk dan door ziekte;
 „want had het 3 uren te vooren nog uit de sloot
 „zien drinken, wanneer het zich wel kon red-
 „den. —

„Den 6 October, 3 zwart-bonte Kalveren
 „(gekogt van *S. T. Dotinga*) ruim $\frac{1}{2}$ jaar oud,
 „ingeënt des middags met versche stof van een
 „Koe, die aan de natuurlyke ziekte zeer ziek
 „was, en den 7. reeds stierf.

„41. *Een dik zwart-bont*: den 10. zeer
 „zichtbaar ziek, slap, snotterende, doch eet en
 „drinkt wel; en nog ook den 11 en 12.; maar
 „word flapper den 13, drinkt s'avonds niet,
 „maar graast wel; den 14. 's morgens, drinkt
 „noch eet en is zeer slap, begint over dag te
 „eeten en drinkt wel; den 15 gezond, doch
 „is nog al wat slap.

„Continueert in 't vervolg wel te vaaren,
 „doch tiert niet best, zelf den gantschen
 „winter.

26 BERICHT VAN DE INENTING

„42. *Een dito, wat bonter*: dit eet en drinkt
 „altdy wel, en men kan 'er tot den 14. niets
 „aan zien, als dat veel slapper en snotterende,
 „en de afgang vry dun is; den 15. geheel ge-
 „zond, en groeit daar na zeer sterk tot myn
 „verwondering, en mischien tot myn schade;
 „want sterft den 8 November, onbetwistbaar
 „alleen aan de bil ziekte of het koud vuur.

„Deeze twee wierden nog gebornd, of gaf
 „men drinken, doch het volgende niet.

„43. *Een dito, nog wat bonter*: dit is den
 „10. al zeer slap en snotterende; den 11 en
 „12. veel slapper, doch weidt nog wel; den
 „13 en 14. eet weinig en is gantsch ziek; den
 „15. eet niet, doch schynt voor het oog eer
 „beter dan minder, maar is zeer slap, zoo dat
 „ik het, uit vreeze van verdrinken, in huis
 „zet: sterft 's nachts, en wel zeer tegen myn
 „verwachtinge, waarom ik by de opening pre-
 „sent was: geopend zynde was alles van bin-
 „nen vervuurd, en is, naar myn inzien en des
 „slagters getuigenis, aan het koud vuur gestor-
 „ven, te meer denk ik dit, om dat het niet
 „hevig ziek geweest is. —

„44. *Een zwart-bont Kalf*, ingeënt den 7.
 „met een draad van bovengem. stof op den 6.
 „genomen: hier niets aan gezien, doch om
 „dat de stof wat versch was, twyffelde of had
 „wat ziek geweest. Maar uit voorzigtigheid
 „ente ik het den 14 October weer in met stof
 „van No. 43, waar van het ziek wordt, en is
 „den

„den 19. al gantsch flap, en eet weinig; den
 „20 en 21. byna gelyk, pluist nog iets en de
 „afgang is nog gemaatigd; sterft echter den
 „volgenden nacht, en naar alle waarfchynelyk-
 „heid aan de befmettelyke ziekte, hoewel zeer
 „tegen myn verwachting.

„NB. Hier uit blykt dan, dat de eerfte ent-
 „stoffe in 30 uur deszelfs kracht verlooren
 „had. —

„Den 13 October, ingeënt twee Kalveren,
 „met verfche stof van No. 43; deeze gekogt van
 „S. T. Dotinga, en zyn ruim $\frac{1}{2}$ jaar oud.

„45. *Een donker zwart-bont*: dit is den 18.
 „vry ziek, kwylende en fterk fnotterende, en
 „eet al weinig en is flap; den 19. fchynt het
 „veel beter, en eet als gezond; den 20 en 21.
 „byna gelyk, doch blyft flap; den 22. veel
 „erger, en eet byna niets, de afgang zeer dun,
 „en het lighaam dik; den 23. 's morgens, he-
 „vig ziek; den 24 en 25. byna gelyk, en eet
 „niets, doch drinkt een weinig, blyft dik en
 „zeer fteenende: gaf het om de dikte twee-
 „maal jenever in, om dat ik bemerkte dat het
 „geen water loosde, waar na het wat losfing
 „van pis kreeg; doch blyft nog al dik, hoe-
 „wel het fteenen wat afnam; den 26. begint
 „het veel filder te worden, het fteenen en de
 „dikte neemt af, loost extraordinair veel pis,
 „en drinkt vervolgens veel, doch heeft in vier
 „dagen niets gegeeten; den 27 en 28. begint
 „het iets te eeten en ook te beteren, het ftee-
 „nen

28 BERICHT VAN DE INENTING

„nen neemt af, en het eeten en drinken neemt
 „toe, doch herkaauwt niet; den 30. beter,
 „eet en drinkt verder wel by continuatie, doch
 „herkaauwt nog niet in eenige dagen; begint
 „eerst ruim een week na deezen een weinig te
 „herkaauwen, doch behoudt een kwaal in de
 „keel, waar door het lang blyft snorken, en
 „betert dus zeer langzaam, en meende nog in
 „'t laatst van December, dat het niet te boven
 „zoude komen; doch het ongemak in de keel
 „ging allengs over; en het Kalf begon in Ja-
 „nuary wat te groeijen, is eerst in deeze maand
 „wat gezond geworden en tiert nu half Febr.
 „nog wel.

„Nooit heb ik een Kalf gehad, het welk zoo
 „lange dagen in 't eerst ziek geweest is, eer
 „de eigentlyke crisis der ziekte kwam, en na-
 „derhand zoo lang sukkelde, eer het hersteld
 „wierdt; want de meeste, die zoo doodelyk
 „ziek worden, blyven kwynen tot dat ze ster-
 „ven.

„46. *Een zwart bont met bonte beenen*: den
 „18 en 19 October kon ik hier niets aan zien,
 „als dat de oogen wat etteren en traanen; den
 „20. even eens; den 21, 22 en 23. zeer snot-
 „terende; maar eet en drinkt als gezond, al
 „dien tyd; den 24 en 25. geheel gezond; dit
 „den 28 October, by de eerste proeve in myn
 „stal gezet zynde, bleef volmaakt gezond. —

„Hier by bepaalde ik de Inenting en voor
 „myn eigen rekening, om de prys te verkry-
 „gen.

„gen, om dat in andere jaaren dezelve door-
„gaans op stal niet wel geslaagd hadden.”

„Om nu echter myne proeve op stal werkstet-
„lig te maaken, en myne overgebleevene Kal-
„veren in eene besmetting op stal te brengen,
„besloot ik de eerste proeve te doen.

„I. Op den 28 October 1780, wanneer 15 van
„de myne zette by 4 zieke Kalveren, door myn
„zoons met een Boer, in compagnie ingeënt;
„waar van één op stal stierf, en de drie anderen
„vry ziek wierden, doch beterden, zonder dat
„aan een van myne 15 iets zichtbaars bespeurd
„wierdt, het welk naa ziekte zweemde, en ble-
„ven dus allen niet alleen in leven, maar ge-
„zond.

„II. Op den 8 November, zette ik in deeze
„zelfde besmette stal 13 van myne anderen, by
„4 op nieuw ingeënte, en door myn zoons voor
„onze gezamentlyke rekening gekogt; het welk
„beide zoo wel niet uitviel. Van deeze 4 wierdt
„één weinig ziek, maar 3 zeer hevig en stierven
„ook. Van myne 13 wierdt één ziek, vyf da-
„gen na de dood van het allerlaatste dier drie,
„had alle tekenen der besmettelyke ziekte, en
„stierf op den gewoonen tyd, het welk my zeer
„verwonderde, om dat dit N. 19 of 20 zynde,
„en die van één Boer gekomen, altyd by elk-
„ander had gehouden, en nu weer op stal by
„elkander stonden, en het andere nergens van
„wiste, daar toen ook al voor bevreesd was,
„om dat byna even weinig ziek geweest was;
„doch

30 BERICHT VAN DE INENTING

„doch dit bleef tot myn blydschap volmaakt
„gezond, gelyk ook de andere elve.

„III. De derde proef is geschied met 2 hok-
„kelingen, den 23 November ingeënt, waar
„van één maatig ziek wierd en beterde, en één
„hevig ziek en stierf: hier waren 4 van de my-
„ne op nieuw bygesteld, en een groot aantal
„van de andere 38, waar van ik echter veele
„had moeten verkoopen wegens gebrek aan
„stallinge. Om dezelfde reden had ik 'er al in
„het laatst van October naa een vriend gezon-
„den, om voor my op stal te zetten en te hou-
„den, die wegens gebrek van ziekte niet op de
„proef heb kunnen laten brengen. Twee an-
„dere zyn verwisfeld of verkogt, en de koopers
„hebben my geen bericht gezonden, dat een
„goed teken is.

„Behalven de bovengemelde 46, is 'er nog
„één jong Kalf van myn eigen Boerdery, in-
„geënt, gebeterd, en ook op myn besimette
„stal gezond gebleeven. —

„Uit het naauwkeurig nagaan van deeze aan-
„tekeningen, zullen de volgende zaaken, als
„zoo veele *byzonderheden*, klaar blyken.

„I. Dat de loop der ziekte ten uiterste irre-
„gulier is, en dat noch entstoffe, noch het te
„vooren genooten voedzel 'er iets in doet; want
„'er zyn kalveren op denzelfden dag met de-
„zelfde stoffe, en van één Boer gekomen zyn-
„de, ingeënt, die de ziekte zeer ongelyk ge-
„had hebben; by voorbeeld, No. 5, 6 en 7;
„allen

„allen van één Boer, als mede 8 en 9, 21 en 22, 26 en 27, 39 en 40.

„II. Dat de ouderdom, noch de tyd van het jaar, noch het weêr 'er iets in doen, want van den 14 Juny tot den 7 Octòber, is 'er met zekerheid geen één Kalf van de myne aan de ziekte gestorven, niettegenstaande de heete en drooge Zomer.

„III. Dat de ouderdom zelf van de Kalveren, die op één tyd ingeënt zyn, 'er ook niets toe doet, waar van een klaar voorbeeld is in N°. 5, 6 en 7. N°. 5, het oudste, wierdt weinig ziek, N°. 6 veel meer, en 7 wierdt hevig ziek en stierf. N°. 26, dat drie weken ouder was, wierdt byna niet ziek; N°. 27 wierdt zeer hevig ziek.

„Dit heb ik daarom aangemerkt, om dat zommige zoo sterk gestreden hebben voor de noodzaakelykheid, van jonge Kalveren in te enten; terwyl deeze stelling over lang is tegengesproken door de ondervinding, die ons leert, dat de meeste Kalveren, van gebeterde Koeijen gebooren, in het byzonder, die ook van gebeterde Bullen zyn geteeld, niet door Inëntinge vatbaar zyn, voor en al eer dezelve eenen geruimen tyd buiten geweest zyn, en hooi of gras gegeten hebben. Ook heeft de ondervinding geleerd, dat, als de jonge Kalveren in huis ziek worden, zy even gevaarlyk zyn, als die 4 en 5 maanden oud zyn.

„IV. Uit het bovengemelde blykt, en volgt ook

32 BERICHT VAN DE INENTING

„ ook klaar, dat noch de zwaarheid der ent-
 „ stoffe, noch de behandeling der Inëntinge 'er
 „ iets toe doen; mits dat de entstoffs maar sterk
 „ genoeg is, om de Kalveren ziek te maaken;
 „ als mede ten

„ V. Dat de Entstoffe, genomen van beesten,
 „ die door inenting ziek zyn, even goed de
 „ ziekte kan veroorzaaken, als die genomen is
 „ van beesten, die door de natuurlyke ziekte zyn
 „ aangedaan.

„ De groote zaak, daar het dan voornamelyk
 „ op aankomt, is oplettendheid in het uitkiezen
 „ en bewaaren der Entstoffe, en het schielyk
 „ gebruiken derzelve.

„ Wat de ouderdom der Kalveren en de beste
 „ tyd der Inenting belangt, die heeft ons nu
 „ de ondervinding genoegzaam geleerd, te zyn
 „ van de 3 tot de 9 maanden, en dat het geschiede
 „ van den 1 Mey tot den 1 October, mits dat
 „ men de eerstgedaane Inenting herhaale in
 „ Aug. en Sept., en van die geen, daar men in
 „ deeze maanden, of door eerste of door herhaal-
 „ de inenting niets aan bespeurt, nog al de in-
 „ enting hervatte.

„ Door dit niet te doen wordt dikwyls veroor-
 „ zaakt, dat die kalveren, welke men zich vast
 „ verbeeldde ziek geweest te zyn, in de natuur-
 „ lyke besmetting ziek worden, en dit is het ge-
 „ val van my zelve met No. 20. geweest, het
 „ welk door toeval van verandering van Weide,
 „ niet weder ingeent was: had ik de Inenting

„ op

„op nieuw in Aug. of Sept. gedaan, was het
„waarschynelyk niet gestorven, daar het nu
„onbetwistbaar aan de natuurlyke ziekte op
„stal is gestorven.

„Edoch moet ik, by deeze gelegenheid
„melden, dat dit ongelukkig gevolg by veele
„Inënters in Friesland meer plaats gehad heeft
„in den voorleden jaare, dan in voorigen,
„en in een veel grooter maate, dan by my;
„zoo dat zelf verscheiden my verzekerd heb-
„ben, dat zy tot tweemaal toe goede Entstof-
„fen gebruikt hadden, zonder eenig succes,
„om dat zommige Kalveren, by herhaalde
„Inënting of natuurlyke besmetting ziek wa-
„ren geworden, en veele gestorven: anderen
„zyn 'er geweest, by welken zommige Kalve-
„ren, in een herhaalde Inënting of natuurlyke
„besmetting gezond bleeven, doch de meeste
„ziek wierden, niettegenstaande zy allen op
„één tyd te vooren, met dezelfde stoffe wa-
„ren ingeënt, waar uit bleek, dat de Entstof-
„de eerste maal goed geweest was, en de
„oorzaak uit de *niet vatbaarheid* der Kalveren
„moest worden afgeleid.

„Echter denk ik ook, dat men de oorzaa-
„ken van veele ongelukkige uitkomsten in
„deezzen moet toeschryven aan de zwakheid
„der entstoffen, of aan andere onoplettend-
„heden, hier in begaan.

„Door dit ongelukkig toeval is het dan ook
„toe-

„toegekomen, dat de Antagonisten der Inëntingen, stoffe van kwaadsprekendheid gehad hebben, en min vooringenomene, die anders de ingeënte Kalveren wel wilden koo-
pen, 'er merkelyk van afgeschrikt wierden.

„Alhoewel dan de Inënting voor my zoo voordeelig niet is geweest, als in voorige jaaren, blykt echter, dat het succes van beteren niet minder is geweest, want volgens bovenstaande lyst zyn 'er, *met het eene op stal*, maar 4 van de 47 aan de ziekte gestorven, en de overige 4 door andere oorzaken.

„Uit de nevengsaande Attestatie van den Dorp-Rechter van myn Plaats, die, gelyk voorleden jaar, telkens in den Herfst by my in de stal geweest is, wanneer myne ingeënt geweest zynde Kalveren in de besmetting stonden, blykt dat 'er 31 vast voor hebben gestaan; de vier die ik vóór dien tyd naa een ander Oord had verzonden, was ik zeer zeker op, om dat ik vreesde, dat daar misfchien geen occasie zou zyn, om ze te Winter in de ziekte te krygen; nog 2 anderen heb ik verkogt, die buiten twyffel door den Kooper al in de ziekte geplaatst zullen zyn, doch waar van ik geen zekerheid hebbe, maar waren ze gestorven, zouden die lieden wel ras by my zyn gekomen: ook zyn de vier anderen nog in leven.

„Dus

„Dus meen ik aan de intentie der E. Maatschappy, in dit opzicht zoo wel als in aantetoonen, dat ik de Inënting deezer 47 Kalveren, alleen voor myn rekening heb ingeënt, zoo veel mogelyk voldaan te hebben, en hoop ik, dat myne handelwyze en deeze Geschriften weder de goedkeuring van de Maatschappy zullen wegdraagen”.

INENTINGEN, *gedaan in den jaare 1781.*

De Maatschappy, door den goeden uitslag der reeds verrichtte, en tot haare kennis gekomen inëntingen, aangemoedigd, vondt goed, by haar Programma van den jaare 1781, twee premien, ieder van VEERTIG GOUDEN DUCAATEN, uittelooven; *de eerste* aan den geenen, welke in Holland en West-Friesland woonachtig, binnen dezelve Provincie, tuschen den 1 Mei en den 1 December van hetzelfde jaar, de meeste Kalveren, op de vooreen reeds aangekondigde voorwaarden, zouden ingeënt, en daar van, binnen den bepaalden tyd, de behoorlyke bewyzen toegEZonden hebben; *de tweede* aan den geenen, die hetzelfde, in eene der andere Provincien of in de Generaliteits Landen, zoude hebben gedaan, met uitzondering nogthans van de zoodanigen, welke den prys van veertig Ducaten reeds éénmaal was toegewezen. Het ge-

volg van deeze gedaane, en openlyk bekend gemaakte aanbieding beantwoordde aan de verwachting van de Maatschappy.

Aan JACOB JANSE POS, *Huisman in de ryke Waveren*, wierdt op den 15 Mei 1782, de *eerste* der twee beloofde præmien toegeveezen. Hy hadt in den bepaalden tyd, voor zyn eigen rekening, ingeënt 68 stuks Kalveren of Pinken, (waaronder zelfs van $1\frac{1}{2}$ jaaren oud, welke beterden) van welke 14 gestorven, en de overige hersteld waren. In het bericht van deeze inëntingen, is deeze Inënter van gevoelen, dat de beste tyd van inënten op den ouderdom van 3 of 4 Maanden is, wyl men als dan, met meerder zekerheid, tekenen van de ziekte bespeuren kan, dan by jonger Kalveren; als mede dat de zagtheid van de smetstofte veel toebrengt tot den goeden uitflag der inënting.

De *tweede* præmie wierdt, op denzelfden 15 Mei 1782, toegelegd aan den Wel Eerw. Heer EELKO ALTA, *Predikant te Boosum in Friesland*, welke aan de Maatschappy volledig hadt getoond, binnen den bepaalden tyd 43 stuks Kalveren, *hem in eigendom toebehoorende*, ingeënt te hebben, van welke slechts 6 waren gestorven. Hier by was weder een zeer naauwkeurig bericht gevoegd; maar wyl in hetzelfde geen nieuwe byzonderheden gevonden worden, wordt van hetzelfde hier slechts

flechts een uittreksel geplaatst. Alleenlyk dient aangemerkt te worden, dat volgens de waarneemingen van dien Heer, van de ingeentte Kalveren, welke alle tusfchen 1 en 8 Maanden oud waren, de jongfte het meest ziek zyn geweest, welke waarneeming met de voorige van J. J. Pos fchynt te ftryden. Niettemin wordt ook door den Heer ALTA deeze omftandigheid befchouwd, als zeer zeldzaam voorkomende.

Onder de inëntingen, geduurende dit jaar 1781, fchoon voor het uitlooven der præmien verricht, verdient, om den buitengemeen gelukkigen uitflag, ook vooräl gewag gemaakt te worden van DIRK GERRITSE VAN BEUSEKOM, *Landman*, woonende onder den Gerechte van *Loenen*. Deeze kundige Landbouwer hadt, in de maand February deezes jaars, op zyn plaats *Kantwyk*, gelegen aan de Rivier de Vecht, tusfchen Vreeland en Nederhorst, ingeënt 41 ftuks Vee, als 26 Guiste Vaarsen, 1 Kalfvaars, 11 Pinken en 3 Vaare Koeijen, welke alle op één Pink na, ziek geworden en hersteld waren. Dan, wyl deeze proef *niet* binnen den opgegeeven tyd (van Mei tot December) gefchied was, konde, voor ditmaal, deezen inenter geene præmie toegelegd worden.

INENTINGEN, *gedaan in den*
jaare 1782.

De Maatschappy, de inënting in *Holland*, zoo veel mogelyk, willende aanmoedigen, be-
loofde, den 15 Mei deezes jaars, op de ge-
woone voorwaarden, wederom twee præ-
mien van VEERTIG GOUDEN DUCAA-
TEN; een voor de inëntingen in *Holland*, en
de tweede voor die, welke in eene der overige
Vereenigde Gewesten, of Generaliteits Lan-
den, met den besten uitslag zouden zyn ver-
richt. Zie hier het gevolg van deeze aanbie-
dingen.

De meermaalen met lof gemelden Heer
ALTA, zondt aan de Maatschappy bericht,
dat zyn Wel Eerw., van August. tot Octob.
dezes jaars, hadt ingeënt 23 stuks Kalveren
van 4 tot 7 maanden oud, van welken 22 ge-
beterd en slechts één gestorven was. Merk-
waardig was het, dat twee Kalveren van 7
maanden oud, welke by de eerste inënting
weinig ziek geweest waren, naderhand voor
de tweede reize ingeënt zynde, het eene ge-
heel gezond bleef, terwyl het andere hevig
ziek wierdt, schoon dit laatste nogthans her-
felde. Ook melde de Heer ALTA aan de
Maatschappy, dat, geduurende den Zomer
en Herfst in dit jaar, in *Friesland* zoo sterk
als ooit was ingeënt, en in het algemeen, met
een

een zeer gunstig gevolg, „ zoo dat,“ ſchryft Zyn Wel Eerw., „ het hier in de beste Vee- „ Contreijen zoo ver is, dat de meeste gebe- „ terde beesten eerlang ingeënte zullen zyn; „ en die geene, die 'er te vooren hevig tegen „ uitvoeren, doen het nu byna overal”.

CORNELIS VAN DER WELL, *Huisman in het Ghyn*, gaf ook, in dit jaar, kennis aan de Maatschappy, dat hy, schoon niet voor eigen rekening, reeds in den jaare 1780, hadt ingeënt 98 stuks Vee, van welke 'er 14 waren gestorven, doch deeze laatste waren alle van *ongebeterde* Koeijen gebooren: dat hy, in den jaare 1781, 84 stuks hadt ingeënt, van welken 'er slechts 3 waren gestorven, en laatstelyk dat hy, in February en Maart 1782, nog 14 Kalveren hadt ingeënt, welke alle waren gebeterd. Dan, hier vindt de Maatschapp zich verplicht aan te merken, dat onder de 84 ingeënte van 't jaar 1781, ook gerekend zyn 31 stuks Kalveren, by wylen den Heer DANIEL HOOFT, in leven Secretaris der stad Amsterdam, enz. enz., door voorn. VAN DER WELL ingeënt, welke door hem als gebeterd zyn opgegeeven, schoon dezelve geene de minste tekenen van ziekte gegeeven, en naderhand aan de natuurlyke ziekte gestorven zyn: wordende zulks toegeschreeven, dat de eerste inënting geschied was door draaden met smetstof, uit de *keel* genomen, en

40 BERICHT VAN DE INENTING

niet uit de *neus*; zynde deeze, uit hoofde der toenmaalghe groote Zomer-hitte, droog: gelyk dit, door den Inënter zelve aan de Maatschappy verklaard is geworden, met verdere byvoeging, dat de Kalveren, by de *tweede* inënting, zoodanig vuil waren, dat de smetstof niet genoegzaam heeft kunnen indringen.

Dit hadt de Maatschappy reeds in haar Programma voor het jaar 1782. bekend gemaakt, doch om alle voor de inënting nadeelige en ongegronde gevolgtrekkingen voor te komen, heeft zy nodig geoordeeld, hetzelve in dit bericht te herhaalen.

Beide deeze proeven niet van dien aart zyn-
de dat de uitgelooftde praemie of praemien aan
denzelven toegewezen konden worden, be-
floot de Maatschappy dezelve voor het vol-
gende jaar, op den voorgien voet, op nieuws
aan te bieden; met byvoeging van een dier-
gelyke praemie van VEERTIG GOUDE DU-
CAATEN, voor den geenen, die tusschen
1 Juny en 1 December 1783, het grootste
getal *Rundvee van een meer gevorderden ouder-*
dom, mits niet minder dan TWINTIG in ge-
tal, binnen de Republiek, met het beste ge-
volg, zoude hebben ingeënt.

INENTINGEN, *gedaan in den*
jaare 1783.

De hier vooren reeds gemelde CORNELIS VAN DER WELL, zondt aan de Maatschappij bericht, dat door hem, zoo voor zich zelve als voor anderen, in den bepaalden tyd, waren ingeënt 36 stuks Kalveren. Hoe zeer nu deeze Inënter, uit hoofde van eenige byzondere redenen, tot geene praemien gerechtigd was, heeft de Maatschappij, schoon ongehouden, in haare groote Vergadering van den 11 Mai 1784, aan deezen man, om zyne loffelyke poogingen nog meerder aantemoedigen, eene *gratificatie* van TWINTIG GOUDE DUCAATEN toegelegd.

Een ander bericht ontving de Maatschappij door eenen haarer Medeleden, den Heere W^m. VAN BARNEVELD, wegens de inënting van ruim 30 stuks Vee, door den Huisman REINDERT BEENE verricht; van welken echter 15 gestorven waren. Deeze proef schynt de inënting niet zeer te begunstigen; maar men moet hier tegen ook aanmerken, dat dezelve door verscheiden bykomende en zamenloopende omstandigheden zeer ongelukkig is uitgevallen, gelyk uit het volgend uittreksel van dit bericht ten overvloede blyken kan.

42 BERICHT VAN DE INENTING

Copia van de Aantekeningen van den Heere WILLEM VAN BARNEVELD, wegens zyne Inëntingen van Kalveren, verricht voor eigen rekening in den jaare 1783.

„Op den 18de Augustus des Jaars 1783,
 „liet ik door *Reindert Beene*, Huisman te
 „Overdiemen, op myne Stal aldaar inënten
 „een Pink van ruim een Jaar, en een Kalf
 „van ruim twaalf weken oud, beide van on-
 „gebeterde Koeijen gebooren, voorts nog
 „vier Kalveren van gebeterde Beesten geboor-
 „ren, als van 8, 10, 11 en 14 weken oud,
 „hebbende allen in het land geloopen. Deeze
 „zes stuks wierden ingeënt met Entstof, die
 „voor my van *Vollenhoven* en *Zwartsluis* ge-
 „haald was, maar door dezelve vatte geen
 „van allen de ziekte.

„Ik liet het Pink en Kalf van ongebeterde
 „Beesten inënten, om twee redenen, voor-
 „eerst, om dat dezelve zieker wordende,
 „dan die van gebeterd Vee gebooren waren,
 „wy daar door goede Entstof zouden beko-
 „men, om 33 Kalveren inteënten: Ten an-
 „deren om dat wy over het al of niet ziek
 „zyn, der vier overigen, niet behoefden te
 „twyffelen.

„Omtrent deeze inënting zoude, om dat
 „de Smetstof niet gevat had, niets aan te
 „mer-

„merken vallen, ware het my, eenige we-
 „ken daar na, niet genoegzaam gebleeken,
 „dat de stoffe, met welke deeze zes ingeënt
 „waren, genomen was niet van aan de Vee-
 „pest zieke Beesten, maar aan een heete ziek-
 „te, in den naast verloop en Zomer vry ge-
 „meen, en door de aanhoudende droogte en
 „hitte waarfchynelyk veroorzaakt. Eene
 „ziekte, die, naar de byzondere Land- en
 „Luchttreken, verfchillend geweest is; en
 „in Holland by de naam van *Spring- of Wild-*
 „*Vuur* bekend is. De Perfoon, welke voor
 „ons Vee de Entstof haalde, zoo min als de
 „Lieden, wier Vee ziek was, kenden, door
 „de zeldzaamheid des tyds, deeze ziekte.

„Den 4 September bragt een Veekooper
 „aan myn Boer *Reindert Beene*, Entstof uit
 „Vriesland Hier mede entte hy de evenge-
 „melde zes ftuks terftond in, en wel agter
 „de Ooren. De twee van ongebeterd Vee
 „gebooren, wierden aan den 6de dag ziek;
 „twee van de overige vier aan den 7de dag;
 „aan die twee andere vernomen wy genoeg-
 „zaam niets; doch bleeven by de zieken
 „ftaan. Twee of drie van dezelve, verlie-
 „ten een wyl tyds het eeten. Het Pinkje ftondt
 „het langst twyffelachtig, doch kwam 'er zoo
 „wel als de vier anderen door; een ftierf en
 „wel het jongfte Kalf, zynde van een gebe-
 „terd Beest gebooren, en was te vooren al
 „zwak en fukkelende.

„Van

44 BERICHT VAN DE INENTING

„Van dit ingeënte Vee hadt *Reindert Beene*
„Entstof verzameld. Hy entte den 11de
„September 'savonds in het Land 33 stuks
„Kalveren in, van onderscheiden ouderdom
„in de Provincie Gelderland gebooren, waar
„van 30 stuks van gebeterd en 3 stuks van on-
„gebeterd Vee voortgekomen waren, en dáár
„reeds in de Weide geloopt hadden. Ik
„liet 'er wederom de laatstgemelde by inën-
„ten, om beter te onderscheiden, of de in-
„enting gevat hadde.

„Dan deeze inënting, door een of meer
„Boeren ontdekt zynde, waren aan den twee-
„den dag, alle de draaden by nacht reeds uit
„de ooren der Kalveren gehaald; ook geen
„één van allen vatte de ziekte.

„Hier door wierd ik zeer te leur gesteld,
„hoewel ik, om den haat van de Boeren te
„ontgaan, die hevig tegen my begon uit te
„bersten, my verblydde, dat ze niet ziek wier-
„den. Ik beken gaarne niet geweeten te heb-
„ben, dat 'er zoo veel ongebeterd Vee, op
„Overdiemen, gevonden wierdt, als ik daar
„na ontwaar wierd, omdat aldaar in het Jaar
„te vooren de ziekte nog gewoed hadt.

„Om de verwydering nu niet grooter te
„maaken, en den reeds begonnen haat te stil-
„len, welkers gevolgen op my en myn Boe-
„ren-plaats stont uit te barsten, alſchoon zy
„met hunne klagten, wegens deeze inënting
„by den Heer Baljuw van Amstelland, niets
„kon-

„konden uitwerken, besloot ik, om het binnen de Stad Amsterdam te doen, alzoo het hier zonder eenige præjuditie konde geschieden.

„Tot dat einde werd een Schuur gehuurd aan de Stads Schans, even bezyden de Leidse Poort; en het was op Maandag den 29 September, dat wy 27 Kalveren, naa de Stad dreeven.

„Na de eerste inënting hadden wy het ongeluk, om vyf Kalveren te verliezen, één viel in de floot en verdronk, vier sterven aan den kug, kort na elkander, één Kalf was door den kug te zwak om verdreeven te worden; dus bleeven 'er 27 over, om de tweede inënting te ontvangen. Het viel meest al het jonge Vee ten deele, dat het den kug kreeg, door de gestadige verwisfeling van koude en warmte, welke door de menigvuldige onweersvlaagen, die van 't laatst van Aug. tot in 't midden van September voorvielen, wierdt veröorzaakt.

„In het vertrouwen zynde, dat wy van twee plaatsfen te gelyk Entstof zouden bekomen, wierden wy van weerszyden hier in te leur gesteld.

„My bericht zynde, dat de ziekte in de Beverwyk en daar omstreeks heerschte, ging *Reindert Beene*, des anderen daags, zynde 30 September, daar heen, om Entstof te
„haa

46 BERICHT VAN DE INENTING

„haalen, maar kwam onverrichter zaake te rug,
 „om dat de Veepest tot nog toe onder het
 „vette Vee zynde, hetzelfde terftond, na de
 „ontdekking van ziekte, naa de Stad gebragt
 „wierdt, om aan de flagters verkogt te wor-
 „den.

„Na alle aangewende moeite om Entstof te
 „bekomen, moest ik dit jonge Vee, tot groot
 „nadeel van het zelve en van my, 14 dagen
 „dagen lang in de Schuur met Hooi voeren,
 „voor dat het ingeënt kon worden.

„Eindelyk zondt de Wel Eerw. Heer D^o.
 „ALTA my Entstof uit Vriesland, en waar
 „mede *Reindert Beene* 24 stuks Kalveren
 „inëntte.

„Zedert dat wy de Kalveren in deeze
 „Schuur hadden, verloren wy aan den kug
 „nog drie van dezelve; de overige 24, toen
 „wy ze inëntten, waren allen, de eene meer
 „de andere minder, mede met den kug behebt.

„De Entstof was 3 dagen oud, van een
 „Beest aan de vierde dag ziek genomen, en
 „'t welk D^o. ALTA my berichtte, dat kort
 „daar na gestorven was.

„De Kalveren waren meest tusfchen de 16
 „en 24 weeken oud, eenige waren jonger,
 „en eenige iets ouder.

„Den 17 October, en dus den 6de dag
 „na de inënting, waren de Kalveren door-
 „gaans zoo vlug en vrolyk niet, dan te voo-

„ren;

„ren, N°. 6 en N°. 9 wilden niet eeten, vielen wel mede aan, maar hadden terftond „genoeg.

„Den 18 October begonnen N°. 6, 9, „10, 15, 19 en 30 ziek te worden; de neus „gaten en oogen liepen; zommige ſteunden, „en de meeste wilden naauwelyks eeten.

„Den 19 dito hebben wy de ingeënte draa- „den uit het vel genomen, en het ſcheen, „dat de Kalveren op 7 of 8 na, allen gevat „hadden; want nu ſteunden eens deezen en „aten niet, dan weer anderen, en wilden „mede niet eeten. Dit duurde tot den 25 „October, in welken tyd, van 6 à 7 dagen, „zy zoo veel niet aten, als anders in twee „dagen. Dog na dien dag begonnen de mees- „ten te eeten, en te drinken, en wel, zoo „verre ik zien kon, eindelyk allen, die ziek „geweest waren, te herkaauwen.

„Intuſſchen begonnen de gezond geblee- „venen, of die, welke door de inënting niet „gevat hadden, om deezen tyd ziek te wor- „den, door de natuurlyke beſmetting, en dit „was N°. 2, 3, 13, 16, 22, 23 en 28.

„Den 26 dito merkte ik op, dat alhoewel „myne ziek geweest zynde Kalveren allen „herkaauwden, als het zekerſte teken van „geneezing, dezelve zeer ſlap wierden, „zoo dat zy byna van de been raakten; er- „varene Boeren, waaronder ook *Cornelis van* „*der*

48 BERICHT VAN DE INENTING

„*der Well*, betuigden my, dat het ten uiter-
 „ften noodzaakelyk ware, de nu door de
 „ziekte en kug verflapte Kalveren, uit deeze
 „vogtige Schuur te brengen, om ze een be-
 „tere oppasfing te bezorgen, of dat ze ge-
 „vaar liepen, van armoede om te komen.

„Maar, daar ik aan den eenen kant geen
 „andere gelegenheid had, om de Kalveren
 „te brengen, dan in het midden van een
 „Dorp, daar geen ziekte was; en daar aan
 „den anderen kant, nog 7 Kalveren, die niet
 „gevat hadden, natuurlyk ziek lagen, kon
 „ik zulks niet van my verkrygen.

„Vóór en op den 29 October ftierven my
 „van de gebeterden 2, die het eerst ziek ge-
 „weest waren, als No. 6 en 19, en welke
 „kort vóór hun dood, nog brood uit de hand
 „aten.

„Intusfchen ftierven van de 7 natuurlyk
 „besmette, in twee dagen 6 ftuks, het eene
 „beterde.

„Nu alle vrees, dat myn Vee andere stal-
 „len besmetten konde, weggenomen zynde,
 „liet ik de overigen, zynde 16 in getal, met
 „een platte Hooifchouw brengen naa de Stal
 „te Diemen, welke ik voor hen in den aan-
 „ftaanden Winter beftemd had, en van welke
 „zedert nog twee gestorven zyn, door de
 „zwakheid en aanhoudend kugchen. De
 „overige heb ik door zeker medicament ge-
 „ne-

„neezen, 't welk my door den Heer J. F.
 „MULLER is medegedeeld, bestaande uit
 „*Alandswortel* en *Lischwortel* van elks 4 lood
 „*ordinaire Gom* en *Melk - Suiker*, van elks
 „2 lood, dit tot een poeder gestampt, en
 „met 2 *fl* *witte Honing* gemengd, tot de
 „dikte van *Theriac*. Hier van heb ik het
 „kugchende Kalf, driemaal 's daags, een or-
 „dinairen Lepel vol ingegeven.

„Voorts heb ik de Kalveren onder het drin-
 „ken doen mengen, den volgenden drank,
 „voor hen allen te zamen 2 *fl* *Zemelen van*
 „*Tarwe*, 8 Lepels *Honing* en 12 Mingelen
 „*Water*, te zamen een half uur gekookt. —

„Uit dit eenvoudig, doch zeer bekort *Be-*
 „*richt van Inënting*, zal ik de volgende aan-
 „merkingen afleiden.

„I. Dat een en dezelfde Entstof, ten min-
 „sten van hetzelfde Beest, door een ervaren
 „Man genomen, en met welke Entstof de
 „draaden, allen even nat, en wel doortrok-
 „ken waren, gelyktydig, en op dezelfde
 „wyze, aan Kalveren van denzelfden aart en
 „Landstreek ingeënt, het eene besmet en het
 „andere niet. En hier uit volgt deeze Vraag:
 „*Wat is daar de natuurlyke reden van?*

„II. Naardien nu niet een en dezelfde Ent-
 „stof bestendig alle Kalveren besmet, merk ik
 „aan: dat deeze gebeurtenis eene der nadee-
 „ligste zaaken voor de inënting is; want be-
 „halven, indien de inënting, op den stal ge-

D

„schied,

„schied, dat dit nadeelig is voor den inënter,
 „zoo is het nadeel veel grooter, wanneer
 „de inënting in het land geschied, aange-
 „zien het dan gebeuren kan, dat zommige
 „Kalveren, die door de inënting niet gevat
 „hebben, ook niet natuurlyk besmet wor-
 „den, en intusfchen, mede voor gebeterd
 „verkogt wordende, naderhand op den toets
 „gezet by ziek Vee, als dan eerst ziek wor-
 „den, tot *Miscrediet* van de goede zaak.

„III. Om dat, van de natuurlyke besmet-
 „te, zes van de zeven stierven, daar van, de
 „door inënting, besmette maar één, en voor-
 „al niet meer dan één aan de Veepest stierf,
 „is dit wederom een onbetwistbaar bewys,
 „dat de inënting nuttig is, mits dat de gele-
 „genheid daar toe geschikt zy.

„IV. Dat deeze Inënting veel gelukkiger
 „zoude geslaagd zyn, indien ik niet met te-
 „genspoeden geworsteld had, die het gemis
 „van vryheid om te werken my veroorzaakt
 „heeft. Om anderen te bevryden van de ge-
 „volgen, die myne onderneeming hun zoude
 „hebben kunnen te weeg brengen, heb ik
 „my zeer moeten behelpen, onnodige kosten
 „maaken, die ik anders niet behoefde te
 „doen, en het Vee veel te kort gedaan in
 „zyne natuurlyke behoeftens. Het Vee liep
 „los in de Schuur; want men kon het, zon-
 „der in elkander te verwarren, niet vast maa-
 „ken. Ik moest hooi, in plaats van gras, laa-
 „ten

„ten voeren. Het kon zoo geregeld, als
 „vereischt wierdt, niet opgepast worden. De
 „Schans stortte, door den aanhoudenden re-
 „gen, het water in de Schuur, enz. —

INENTINGEN, *gedaan in de*
jaaren 1784 en 1785.

Dezelve REINDERT BEENE, van wien in het voorige bericht melding is gemaakt, entte in de maand January 1784, nog tien stuks Vee in, als 2 Kalveren en 8 Pinken. De ouderdom der Pinken was van één tot één en half jaar, en die der Kalveren van twee en drie weeken. Zy wierden allen ziek op den zesden dag, en waren gedeeltelyk van gebeterde en gedeeltelyk van ongebetterde Koeijen gebooren: *vier* van dezelve zyn gestorven en *zes* gebeterd.

De Maatschappy, ondertusfchen, bespeurende, dat de bepaaling van *dertig Kalveren* en meerder het dingen naa de uitgeloofde præmien hinderlyk scheen te zyn, en evenwel begrypende, dat de inënting, zoo veel mogelyk, aangemoedigd behoorde te worden, belloot op den 11 Mei 1784, in plaats van *drie*, *negen* præmien uittelooven, te weten: drie præmien, ieder van *tien Gouden Ducaten*, aan drie Inenters, die binnen de Provincie van Holland en West-

Friesland, tusfchen den eerften Juny en den eerften December van dit jaar 1784, ieder *tien* of *meerder* Kalveren, met het beste gevolg, ingeënt zouden hebben. — Drie præmien, ieder mede van *tien Gouden Ducaaten*, aan drie Inenters, die in één der overige Provinciën, of in de Landen van de Generaliteit woonachtig, tusfchen den eerften Juny en den eerften December van dit jaar 1784, *tien* of *meerder* Kalveren, met het beste gevolg, inenten, en de berichten en bewyzen mede voor den eerften Maart 1785, aan de Maatschappy toezenden zouden. — En laatftelyk drie præmien, ieder van *tien Gouden Ducaaten*, aan drie Inenters, die binnen deeze Republiek, tusfchen den eerften Juny 1784 en den 14 February 1785, ieder afzonderlyk *zes* ftuks Rundvee of *meerder*, van een *meer gevorderden ouderdom*, met het beste gevolg, inenten, en de berichten en bewyzen van een en ander, voor den eerften Maart 1785 toezenden zouden.

Ook hadt de Maatschappy het genoegen, in haare volgende groote Vergadering, gehouden den 17 Mei 1785, *vyf* præmien ieder van *tien Ducaaten*, te kunnen toewyzen, te weeten:

I. Aan HENDRIK PONSE, Bouwman te *Geervliet*, wegens eene zeer wel uitgeval-

vallen Inënting van *elf* Kalveren, van welken 'er *negen* gebeterd waren. Het Bericht van deezen Inënter verdient alzins opmerking, en luidt aldus:

WEL EDELE MAATSCHAPPY!

„Dat Kalveren, van gebeterde Koeijen gebooren, als zy met melk van gebeterde Koeijen opgevoed, en binnen 'shuis gehouden worden, eene allersterkste besmetting van ziekte kunnen doorstaan, zonder dat men de minste aandoening van ziekte aan dezelve bespeurt, leert de ondervinding; de reden of grond hier van ligt zeker in de gesteldheid van die dieren, welke gesteldheid verandert zoo ras als zy in de buitenlucht komen, en door gras en water gevoed worden.

„Of nu deeze verandering veroorzaakt wordt door de buitenlucht, of door het voedsel, of door beide, wie zal dit met zekerheid bepaalen? Zekerder is het, dat deeze Kalveren, als zy voor de besmetting *eerst* vatbaar worden, niet aanstonds voor dien trap van de ziekte vatbaar zyn, waar voor ouder Vee vatbaar is, en zy ook met 'ertyd vatbaar worden. De ondervinding heeft my geleerd, dat, wanneer Kalveren, van gebeterde Koeijen gebooren, door de besmet-

54 BERICHT VAN DE INENTING

„telyke ziekte worden aangetast, als zy nog
 „maar vyf of zes weeken in het land geweest
 „zyn, zy dan meest allen zeer ligt ziek wor-
 „den en beteren, terwyl'er, als zy eerst op het
 „einde van den zomer, of in den herfst ziek
 „worden, dikwyls zoo veel van sterven, als
 „van Kalveren, van ongebeterde Koeijen ge-
 „booren, of van ouder Vee; ik zou hier van
 „verscheide voorbeelden, die ik gezien heb,
 „kunnen opnoemen, maar zal alleen die,
 „welke ik aan myn eige Kalveren hebbe waar-
 „genomen, hier ter neder stellen.

„In het jaar 1773, had ik negen Kalveren,
 „drie van ongebeterde en zes van gebeterde
 „Koeijen gebooren, zy wierden allen, in het
 „begin van Juny, natuurlyk ziek, de drie van
 „ongebeterde Koeijen stierven, en die van de
 „gebeterde Koeijen gebooren beterden allen.

„In het jaar 1776, had ik zes Kalveren,
 „alle van gebeterde Koeijen gebooren; zy
 „wierden in Juny zeer ligt ziek, en beterden
 „allen.

„In het jaar 1779, had ik zes Kalveren,
 „één van een ongebeterde Koe en vyf van
 „gebeterde Koeijen gebooren; zy wierden,
 „in de maand November, allen natuurlyk ziek,
 „het Kalf van de ongebeterde Koe stierf, en
 „nog twee van die, van de gebeterde Koei-
 „jen gebooren, en drie, welke de jongste wa-
 „ren, beterden.

„In

„In het voorleden jaar 1783, hadde ik
 „zes Kalveren; één van een ongebeterde, en
 „vyf van gebeterde Koeijen gebooren; dat
 „van de ongebeterde Koe stierf, met nog twee
 „van die van gebeterde Koeijen gebooren,
 „drie beterden, dit gebeurde in het laatst van
 „November.

„Deeze waarneemingen bragten my op de
 „gedachten, dat men, met zeer veel voor-
 „deel, jonge Kalveren, van gebeterde Koeijen
 „gebooren, zou kunnen inënten; ik nam dan
 „in het voorleden jaar 1783, toen ik, gelyk
 „ik reeds gezegd heb, myn Vee wederom
 „zag ziek worden, en voor een gedeelte ster-
 „ven, het besluit, om in het aanstaande voor-
 „jaar, hier van proeven neemen op die Kal-
 „veren, welke ik van myne, van ouds gebe-
 „terde Koeijen, te wachten had; ik maakte
 „dit voorneemen alleen bekend aan myn Zwa-
 „ger *Pieter Verweel*, die aanstonds gereed
 „was, om ook zyne Kalveren, welke hy dan
 „hebben zoude, inteënten, als daar gelegen-
 „heid toe wezen zou.

„Ondertusfchen sprak ik nog met zommige
 „van myne gebuuren over het nut der inën-
 „ting, en tragtte hen langs dien weg te over-
 „tuigen, dat het ons belang was, dezelve in
 „het werk te stellen; maar vond hen tegen de
 „inënting zoo bevooroordeeld, dat ik het
 „raadzaam dagt, om myn voorneemen, en
 „de

56 BERICHT VAN DE INENTING

„de uitvoering van hetzelfde verder geheim
„te houden.

„ik had dan in dit Voorjaar tien Kalveren,
„van gebeterde Koeijen gebooren, opgevoed
„en voor myn proefneeming geschikt; ik ver-
„wagte, dat als ik deeze Kalveren, op den
„bekwaamsten tyd, dat is, als zy vyf à zes
„weeken in de open lucht geweest waren,
„inënttede, dat zy dan zeer ligt ziek zouden
„worden. Ik had dit gezien aan myne Kal-
„veren in de jaaren 1773 en 1776. In 1776
„had ik 'er vier van gebeterde Koeijen ge-
„booren, welke, in het laatst van Juny, na-
„tuurlyk ziek wierden, doch zoo ligt, dat
„het naauwlyks merkbaar was; ik kon niets
„aan deeze Kalveren zien, als dat hunne oo-
„gen en neusgaten een weinig vogtig waren,
„zy aten en dronken, als gezond Vee, en
„moest dus uit de omstandigheid, waarin zy
„waren, [namelyk, zy liepen, een gerui-
„men tyd, onder ziek Vee] meer, dan uit
„deeze tekenen besluiten, dat ze gebeterd
„waren, en ik had geen volkomen zekerheid,
„dat ze ziek geweest waren, tot dat ze, in
„het jaar 1779, toen ik 'er nog drie van had,
„een sterke besmetting doorstonden. Ik kocht
„dan nog één Kalf, van een ongebeterde
„Koe gebooren, om van myne proefneeming
„te zekerder te zyn, en had 'er dus elf in
„getal.

„Gaar-

„Gaarne zoude ik myne Kalveren ingeënt
 „hebben, toen ze vyf weeken in het land ge-
 „weest waren, maar ik kon toen geen smet-
 „stof bekomen. In het nabuurig *Abbenbroek*
 „was de Veeziekte nog wel op enkele plaat-
 „sen, maar dewyl ik alles geheim wilde hou-
 „den, durfde ik niet veel navraagen, waar
 „ziek Vee was, of hoe lang dit of dat
 „Rund ziek was geweest, en dus was de
 „moeite die ik gedaan had, om van daar smet-
 „stof te bekomen, te vergeefs; als ik daar in
 „stilte kwam, was het zieke Vee beter of ge-
 „storven.

„Ik entte myne Kalveren dan op den 13
 „July; zy waren toen reeds agt weeken in
 „het land geweest, de stoffe, die ik gebruik-
 „te, was den voorigen dag genomen van
 „twee Runderbeesten, die zeer zwaar ziek
 „waren, op de zoogenaamde *Krabbe*, gele-
 „gen op het eiland *Blankenburg*, tegen over
 „de Stad *Brielle*; alle de draaden waren eerst
 „natgemaakt met stof van ééne Koe, maar
 „myn Zwager nog een Koe ziende, welke zeer
 „veel vogt in de neus hadde, nam een ge-
 „deelte van zyne reeds natgemaakte draaden,
 „en streek met dezelve het vogt in het doos-
 „je, waarin de overige draaden lagen, leide
 „de draaden toen weder in de doos, die nu
 „geheel met vogt en draaden gevuld was,
 „zoo dat ik volkomen zeker ben, dat ik voor

58 BERICHT VAN DE INENTING

„allen dezelfde stoffe gebruikte, hoewel de-
„zelve van twee Runderbeesten genomen was.

„Ik entte alle myne Kalveren op eene
„plaats, te weeten, agter op de dye, met
„vier draaden; ik bragt dezelve toen op een
„buitengors, deels om dat ze buiten het ge-
„zigt van menschen zouden zyn, maar voor-
„namelyk, om, zoo veel my mogelyk was,
„voor te komen, dat 'er geen ongebeterd Vee
„van myne nabuuren door besmet zoude
„worden.

„Op den vyfden dag na de inënting, nam
„ik de draaden weg, de wondjes waren zeer
„weinig ontfoken, zommige genoegzaam
„zonder etter.

„Op den zesden dag, bespeurde ik kenne-
„lyke tekenen van ziekte aan het Kalf, van de
„ongebeterde Koe gebooren; en hoewel ik
„nog niets aan de overige tien bespeurde, wist
„ik nu evenwel zeker, dat de stof, die ik
„gebruikt had, besmettelyk was.

„Den volgenden dag, was dit Kalf al veel
„zieker; op den agtsten dag, was hetzelfde
„zeer zwaar ziek, en in gevaar van te zullen
„verongelukken, ik haalde het daarom met de
„wagen naa huis, en het stierf, in den vol-
„genden nacht, dat is tusfchen de agtsten en
„negenden dag na de inënting.

„Op den zevenden dag na de inënting, wa-
„ren agt van myne Kalveren, van gebeterde
„Koei-

„Koeijen gebooren, merkelyk traager, dan
 „zy geweest waren, ook was de afgang har-
 „der en zwarter, dan natuurlyk; aan de twee
 „overige bespeurde ik niets.

„Op den agtsten dag, waren 'er vier van
 „dezelfen merkelyk traager, twee van dezel-
 „ven bleeven zomtyds geheel agter af; van
 „deeze twee was de afgang dun, doch nog
 „gebonden; zy aten evenwel, en één van
 „van deeze twee herkaauwde nog.

„Op den negenden dag, was het 'eene van
 „deeze twee merkelyk verzwakt; het scheen
 „anders heel veel zieker; het bleef veel ge-
 „heel alleen, maar at nog nu en dan; het an-
 „dere scheen nog in denzelfden stand te zyn,
 „waar in het den vorigen dag was; het fuk-
 „kelde de overige nog al agter na, het at ook
 „nog al; aan de overigen kon ik ook niet veel
 „verandering waarneemen; twee van deeze
 „scheenen zieker dan de overige vier; maar
 „ik kon ook aan deeze vier kennelyke tekenen
 „van ziekte zien; de meesten hadden dunnen af-
 „gang, zy waren traager, en aten niet als gezond
 „Vee, zy vatteden het gras meer met de tan-
 „den, dan met de tong, zy beeten 'er de
 „toppen af, het hoofd geduurig opwaards
 „trekkende; de oogen waren helder, maar
 „stonden een weinig waterachtig, ook liep 'er
 „vogt uit de neusgaten, dit was helder of
 „doorschynende; aan de twee overigen kon ik
 „geen

60 BERICHT VAN DE INENTING

„geen kennelyke tekenen van ziekte waar-
„neemen.

„Op den tienden dag, was myn ééne Kalf
„nog al merkelyk zwakker, dan den voorigen
„dag; echter schein het niet heel erg ziek,
„de afgang was wel dun, maar evenwel nog
„gebonden, het was ook nog niet geheel
„zonder eeten, het steunde niet, de oogen
„waren nog helder. Toen ik 'er des avonds
„by was, zat het naby een sloot onder de
„boomen, daar geen eeten was, ik bragt het
„een Roë of zestien daar van daan, ik zag
„het toen nog gras aanvatten en opeeten; ik
„had toen nog geen gedachten dat het sterven
„zou, zoo wel zag het 'er uit; het wondje,
„daar de draaden uitgenomen waren, was
„zeer rottig en stinkend, het was dagelyks
„grooter geworden; ik kon begrypen, dat
„dit diertje daar veel pyn aan lyden moest,
„en hier door verzwakte, en dat dit dus de
„reden was, dat het zoo veragterde, en dat
„ik derhalven myn vlyt verdubbelen moest,
„om de wond geneezen te krygen; maar het
„stierf in de volgende nacht; dus tusschen
„den tienden en elfden dag na de inënting.

„Op deezen dag, den tienden namelyk,
„was de ziekte van de andere zeven eenig-
„zins toegenomen, alle de tekenen waren
„zichtbaarder, de afgang was dunder, dan
„den voorigen dag; ook liepen de oogen en
„neus:

„neusgaaten van zommigen vry sterker; zy aten
 „evenwel nog, maar traager dan den voorigen
 „dag; één van dezelve, namelyk het zelf-
 „de, dat van den agtsten dag zieker was ge-
 „weest, was zeer dun en zwak, en at zeer
 „weinig, ook knerstte dit op de tanden.

„Op denzelfden dag, scheenen zy eenig-
 „zins beter; de oogen en neusgaten wierden
 „drooger, de afgang was niet meer zoo dun,
 „zy scheenen eenigzins vrolyker, ook meer
 „trek tot eeten te hebben, dan den voorigen
 „dag, doch beetten het gras nog al met de
 „tanden af, het hoofd geduurig opwaards
 „trekkende.

„Ik begon toen op een gewenschten uitflag
 „te hoopen; op den twaalfden dag wierd my-
 „ne hoop sterker, ik zag toen dat myne Kal-
 „veren merkelyk beter waren; ik kon nu geen
 „teken van ziekte aan dezelve bespeuren,
 „als dat zy nog al het gras meer met de tan-
 „den, dan met de tong aanvatten, en meer
 „trek naa ruuwe bosschen hadden, dan naa
 „jong kort gras.

„Zy beterden dan hand over hand, en op
 „den veertienden dag, waren zy volkomen
 „hersteld; alleen waren zommigen wat ver-
 „magerd, het eene, dat zwaarst ziek was ge-
 „weest, was zelfs zeer vermagerd.

„Ik heb dan elf Kalveren ingeënt, waar
 „onder één van een ongebeterte Koe, de
 „rest

„rest van gebeterde Koeijen gebooren; dat
 „van de ongebetterde Koe gebooren, wierdt
 „het eerst van allen ziek, en stierf in den
 „nacht tusfchen den agtften en negenden dag
 „na de inënting; van de tien, van gebeterde
 „Koeijen gebooren, wierden 'er agt kennelyk
 „ziek; twee van dezelveu vry zwaar, doch,
 „zoo als het my is voorgekomen, was de
 „ziekte van deeze twee Kalveren op verre
 „naa zoo kwaadaartig, zoo benaauwend niet,
 „als van het Kalf, van de ongebetterde Koe
 „gebooren: evenwel stierf 'er één van in den
 „nacht, tusfchen den tienden en elfden dag
 „na de inënting; aan twee van dezelveu heb-
 „be ik geen tekenen van ziekte kunnen waar-
 „neemen: dus zyn 'er van de elf, die ik heb
 „ingeënt, negen overgebleeven.

„Ik was dan over myne proefneeming zeer
 „voldaan, zy was naar myn genoegen, en
 „zoo als ik verwacht had, uitgevallen; en had
 „dus voor my zelve wederom een bewys meer,
 „dat Kalveren, van gebeterde Koeijen geboor-
 „ren, als zy voor de befmettelyke ziekte vat-
 „baar worden, niet aanftonds voor dien trap
 „van deeze ziekte vatbaar zyn, waar voor
 „ouder Vee en Kalveren van ongebetterde
 „Koeijen gebooren vatbaar zyn, en dat dus
 „de inënting van Kalveren van gebeterde Koei-
 „jen, met zeer veel voordeel, kan worden in
 „het werk gefteld, vooral als men dit doen
 „kan,

„kan, als zy nog maar vyf of zes of agt weeten in de open lucht geweest zyn.

„Nu is de vraag, of myne negen Kalveren van de besmettelyke ziekte gebeterd zyn?
 „aan zeven van dezelve heb ik kennelyke tekenen van ziekte waargenomen, en deezen houde ik voor *zeker* gebeterd, de andere twee, waaraan ik geen ziekte bespeurd heb, houde ik voor *waarschynelyk* gebeterd; zy zyn op denzelfden tyd, met dezelfde stoffe, op dezelfde wyze ingeënt geworden, en by anderen, die ziek geweest zyn, al den tyd geweest, en konden derhalven, al waren zy niet ingeënt geweest, natuurlyk besmet zyn geworden, vooral van het Kalf, van de ongebeterde Koe gebooren; ik had dit maar eene nacht in huis gehad, en ik zag vyf dagen daar na een mest-kalf van my, van een ongebeterde Koe gebooren, natuurlyk ziek worden; het gebeurt meer, dat als Kalveren, van gebeterde Koeijen gebooren, natuurlyk ziek worden, dat 'er onder zyn, die zoo ligt ziek worden, dat men de ziekte niet kan waarneemen; ik heb dit aan myn eigen Kalveren gezien, in de jaaren 1773 en 1776, om nu van andere voorbeelden, die ik hier van gezien heb, niet te spreken; en daar myne Kalveren altoos van eene volgende besmetting zyn bevryd gebleeven, heb ik voor my zelve genoegzaame zekerheid,

64 BERICHT VAN DE INENTING

„heid, dat ook deeze twee, waar aan ik
„geen kennelyke tekenen van ziekte bespeurd
„hebbe, evenwel ook gebeterd zyn.

„Toen ik nu deeze proeven genomen had,
„vertelde ik den uitflag van dezelve aan twee
„myner waardigste Vrienden, te weeten, aan
„den Heer Burgem. H. HOOGENDYK en
„den Wel Eerw. Heer J. BOSMAN: de
„laatstgenoemde vertelde my eenigen tyd daar
„na, dat de Wel Edele Maatschappy ter be-
„vordering van den Landbouw, binnen Am-
„sterdam opgericht, premien had uitgelooft
„aan die geenen, welke met den besten uit-
„slag tien of meer Kalveren de besmettelyke
„ziekte zouden inënten, en dat ik dus een be-
„richt van myne proefneeming der Maatschap-
„py behoorde toe te zenden; en offchoon ik
„mogelyk niet in staat ben, om aan het ver-
„eischte in het programma volkomen te vol-
„doen, namelyk, by het bericht behoorlyke
„bewyzen te zenden voor de waarheid van
„hetzelve, dewyl ik om redenen, boven ge-
„meld, alles in het geheim gedaan heb, dagt
„ik egter, dat ik verplicht was, het myne toe-
„te brengen ter bevordering van de heilzaam-
„oogmerken der Wel Ed. Maatschappy.

„Niemand, als myn Broeder *Ary Ponse* en
„myn Zwager *Pieter Verweel*, heeft by de
„proefneeming tegenwoordig geweest, en op
„het getuigenis van deezen mag ik my mis-
„schien

„schien niet beroepen, om dat zy myne na-
 „bestaanden zyn; de Burgem. H. HOOGEN-
 „DYK en de Wel Eerw. Heer J. BOSMAN,
 „aan wien ik, gelyk ik zoo even zeide, den
 „uitslag van myne proefneeming verteld heb-
 „be, kunnen myn getuigen alleen maar voor
 „zoo verre zyn, als zy my voor een geloof-
 „waardig man kennen, en weeten, dat ik, by
 „het vertellen van myne waarneemingen, geen
 „byzondere oogmerken kan gehad hebben;
 „voor my zelve ben ik zeker, dat ik dit be-
 „richt naar waarheid heb opgesteld, ik brenge
 „dan hetzelfde, zoo als het is, onder het oog
 „der Wel Ed. Maatschappy, en wensche,
 „dat het iets moge toebrengen ter wegnee-
 „ming van die vooroordeelen, welke hier en
 „elders tegen de inënting van het Rundvee
 „plaats hebben; de Heer zegene alle de poo-
 „gingen der Maatschappy ter bevordering
 „van den Landbouw, binnen Amsterdam op-
 „gericht, op dat wy in ons lieve Vaderland
 „de vruchten daar van mogen genieten tot in
 „het laate Nageslacht!

H^K. PONSE.

„P. S. Op den zelfden 13 July, entte myn
 „Zwager *Pieter Verweel* twee Kalveren, welke
 „met de myne in het land waren gebragt;
 „hy had deeze Kalveren aangekocht, en vol-
 „gen

66 BERICHT VAN DE INENTING

„gens het zeggen van de verkoopers, waren zy van gebeterde Koeijen gebooren; „(ik merk dit aan, om dat men zomtyds in „dit geval wel eens bedroogen wordt) zy „wierden beiden ziek, op den zesden dag „na de inënting; het ééne stierf, in den nacht „tusfchen den tienden en elfden dag na de „inënting; het andere beterde, maar was ook „al zwaar ziek geweest; het was, op den elfden dag na de inënting, zoo zwaar ziek, „als het ziekste van de mynen: N. B. het „wondje van het Kalf, dat gestorven is, was „ook, gelyk het myne, zeer rottig en stinkend, en wierd dagelyks beter.

„Hy entte ook, op denzelfden dag, nog „een Kalf; dit was van zyn eige gebeterde „Koe gebooren; dit Kalf was, te gelyk met „de anderen, in het land gebragt, maar toen „het omtrent vyf weeken daar in geweest „was, moest hy het wederom te huis haalen, „uit hoofde van zyn zwakheid, door de luisen veroorzaakt; toen het nu ingeënt wierdt, „had hy het reeds een week of drie op stal „gehad, de luisen 'er afgedaan, en Karne- „melk gegeven, zoo dat het nu wederom „in goeden staat was; hy plaatste dit Kalf in „een lugtig hutje, en entte het op drie plaatsen, te weeten, op de *Dye*, in het *Oor* en „in den *Staart*; aan dit Kalf zagen wy op „den derden dag tekenen van ziekte, naam- „lyk

„lyk, een sterken dragt in de Oogen, en
 „veel snot in de neusgaten; dit duurde een
 „dag vier à vyf; voor het overige was dit
 „Kalf vrolyk en wel, het at en dronk, als
 „gezond zynde. —

II. Ter dispositie van den Wel Ed: Geftr.
 Heer Mr. P. A. BERGSMA, *Grietman over*
Dantumadeel, eene gelyke præmie van *tien*
Ducaaten, hebbende welgem. Heer, in den
 jaare 1784 van April tot Augustus, in de
 Provincie Friesland doen inënten 286 stuks
 Kalveren, van welke 54 gestorven, en de
 overige gebeterd zyn, zoo zelfs dat deeze
 laatsten alle besmetting van herhaalde inëntin-
 gen en ziekten hebben doorgegaan, en ge-
 zond zyn gebleven.

III. Aan SYMEN KORVER, woonende
 te *Oukoop ter Aa, Loenderhoofs Gerecht*,
 welke 71 stuks Vee, meest Pinken, waar
 onder ook eenige tweejarige Vaarsen, hadt
 ingeënt, van welke 'er slechts twee, te wee-
 ten, een Pink en een Kalf waren gestorven,
 en de overige 69 allen gebeterd, eene ge-
 lyke præmie van *tien Ducaaten*.

III. Aan JACOB JANSE POS, *Koe-
 boudet*, woonende *in de Ryke Waveren* on-
 der *Ouderkerk aan den Amstel*, van wien
 reeds te vooren melding gemaakt is, eene
diergelyke præmie, wegens het inënten van
 97 stuks Vee, meest Pinken en Vaarsen,

68 BERICHT VAN DE INENTING

van welke 'er 86 gebeterd en 11 gestorven waren. De inëntingen van de twee laatstgenoemde Inënters waren gedeeltelyk in 1784 en gedeeltelyk in het begin van 1785 verricht.

V. En eindelyk aan DIRK GERRITSE VAN BEUSEKOM, wiens gelukkige inënting, in den jaare 1781, hier boven reeds gemeld is, en welke, in 't begin van het jaar 1785, voor eigen rekening, 31 Beesten, waar onder zelfs *driejaarige* Melk-Vaarsen, behalven nog daar en boven 54 stuks Vee, aan anderen toebehoorende, hadt ingeënt, mede eene præmie van *tien Ducaaten*. Merkwaardig is het, dat van deeze 85 Beesten *geen één* gestorven is, en dat dezelve alle gebeterd zyn. Men zal niet ligt een tweede voorbeeld van een diergelyken gelukkigen uitflag der inënting van zulk een aanzienlyk aantal Vee aantreffen. Ook hebben de gemelde *van Beusekom*, als mede *S. Korver*, het wel gelukken van hunne proeven, in dit jaar 1785, grootelyks toegeschreeven aan de vereischte hoedanigheid der Entstoffè, die zy van Beesten hadden genomen, die door de natuurlyke ziekte waren aangetast, en voor het meerdere gedeelte gebeterd zyn.

Inmiddels had de Maatschappy daar en boven bericht ontvangen van den Heer
AL.

ALTA, dat zyn Wel Eerw., in den jaare 1784, hadt ingeënt 20 Kalveren in *Compagnie*, en 10 voor zyn eigen rekening: van deeze 30 beterden 26, en stierven vier. In dit bericht was opmerkelyk; dat 4 Kalveren, welke, by de eerste inënting, tekenen van ziekte scheenen gegeven te hebben, by eene tweede inënting allen hevig ziek wierden, en één van dezelve stierf. De inënting was in Friesland zoo sterk toegenomen; dat zyn Wel Eerw. vastfelde, dat, in deezen Zomer, wel de helft der Kalveren van gebeterde Koeijen ingeënt waren, en in 't algemeen, met goed succes.

Insgelyks hadt de Heer DANIEL HOOFT GERRITSZ., *Vrybeer van Vreeland, Oud Scheepen en Raad der Stad Amsterdam en Medelid van deeze Maatschappy*, de goedheid aan dezelve mede te deelen een bericht van proeven, by zyn Wel Ed. Gestr., in den jaare 1785, genomen; hetzelfde was van deezen inhoud:

WEL EDELE HEEREN!

„De onvermoeide zorgen, welke UWELEds
„reeds zedert zoo lange hebt aangewend, ter
„aanmoediging en bevordering der inenting
„van het Rund-Vee, hebben my aangezet,
„om UWELEds. den uitslag van de proeven,

E 3

„die

70 BERICHT VAN DE INENTING

„die ik van tyd tot tyd , geduurende meer
 „dan agt Jaaren , genomen heb , mede te deelen ,
 „zonder nogthans eeniger maate te willen aangemerkt worden , als dingende naa
 „den Prys , door UWELEds. zoo welmeenende daar op gesteld.

„Ik heb dan , onder directie van myn Tuinman *Harmanus Vrolyks* , reeds vyf of zes
 „maalen in de agt laatst verloopene Jaaren , eenige Kalveren , Gelde - Pinken en Vaarsen
 „ingeënt , ten naasten by naar de manier , door den Huisman *Geert Reinders* opgegeeven ,
 „doch telkens met het slegtste gevolg , zoo dat zomtyds meest alle zyn gestorven , en in
 „de voordeeligste van dezelve proeven , is de kleinste helft gebeterd , en de gebeterde ,
 „voor zoo verre my bewust is , zyn tegens alle besmetting bestand gebleeven.

„Ik had reeds by my zelven beslooten , geen verdere proeven te neemen , toen zeker goed
 „Vriend , *Dirk Gerritse van Beusekom* , my aanbod inteënten de 21 stuks Vaarsen en Pinken ,
 „waarvan ik het Declaratoir onder aan de opgave , die hy de eer gehad heeft aan
 „UWELEds. te presenteeren , getekend heb.

„Van deeze stof heeft myn Tuinman zestien ; zoo Pinken , Vaarsen , als Schotvaarsen ingeënt , onder welke laatste 'er drie waren ,
 „die binnen twee Maanden Kalven moesten ; deeze alle (op één na) zyn de vyfde à zes
 „de

„de dag ligt ziek geworden en gebeterd, en
 „één van de drie Kalf-beesten heeft circa een
 „maand laater een dood Kalf gebragt, en de
 „twee anderen hebben op haar tyd goed en
 „wel gekalft; ik hoop in het vervolg te kun-
 „nen beproeven, of deeze twee Kalveren ge-
 „beterd zyn of niet: aan de eene Vaars heb-
 „ben wy geen ziekte befpeurd. Drie wee-
 „ken na dat een van de Pinken, die eenigen
 „tyd vóór de inënting reeds fterk aan den
 „afgang was geweest, ingeënt en gebeterd
 „was, is dezelve weder aan den afgang ge-
 „raakt en gestorven.

„Van deeze ftof hebben wy het beest,
 „daar wy geen ziekte aan befpeurd hadden,
 „en nog vyf Pinken ingeënt: het eerfte is
 „fris gebleeven, en de vyf anderen zyn zwaar
 „ziek geworden en gebeterd.

„Van deeze ftof hebben wy zes Pinken
 „ingeënt, doch hebben daar niets aan be-
 „fpeurd, dan alleen dat zy na de vyfde en
 „zesde dag wat kugten, waardoor myn Tuin-
 „man vreesde, dat de befmetting afgeloopen
 „was, en heb daar op weder verfe ftof ont-
 „boden, en daar mede de zes laatstgemelde
 „en agt andere Pinken en Vaarsen en een
 „Vaare Koe ingeënt.

„Aan de zes eerften hebben wy niets be-
 „fpeurd, de agt anderen zyn, den zesden en ze-
 „venden dag, wat aan het kugchen geraakt, en

72 BERICHT VAN DE INENTING

„verder heeft men 'er niets aan gemerkt,
„waar door myn Tuinman niet voor den ne-
„genden dag flos heeft gegaard van die het
„sterkste kugten, en heb een driejaarigen Os
„daarmede laten inënten, doch dezelve is
„niet ziek geworden.

„Aan de Pink, die tweemaal ingeënt is
„geweest, en voorts altoos by het ingeënte
„Vee is blyven staan, zyn geen tekens van
„ziekte te zien geweest, zoo dat ik die voor
„gebeterd houde.

„Den elfden dag, na dat deeze vyftien beesten
„ingeënt waren, zyn 'er drie van dezelve,
„die nog in de Schuur stonden, en één van
„vier der agt laatst ingeënte, (die ik los uit
„en in de Schuur had laten loopen, om dat
„'er geen plaats in dezelve was, om ze alle
„vast te zetten,) zeer ziek geworden, drie
„à vier dagen uit het eeten geweest, en heb-
„ben zwaar gefteund; die los liep, heb ik in
„de Schuur weder vast laten zetten, deeze
„is het ergst ziek geweest, en den vierden dag
„gestorven; voorts hebben wy dagelyks te-
„kens van ziekte aan de overige van die agt
„beesten befpeurd, de eene meer de andere
„min sterk; en aan de Vaare Koe hebben wy
„niet dan traanende oogen en kugchen ge-
„merkt tot den twintigften dag, toen is dezelve
„uit het eeten geraakt, doch benevens de
„anderer gebeterd.

„Ik

„Ik had verkoozen vier van de agt, die
 „met de Vaare Koe, maar negen dagen ge-
 „leden, voor de eerste keer ingeënt waren
 „geweest, en daar ik nog niets aan bespeurd
 „had, los te laten, preferabel aan de zes,
 „die met hun te gelyk, doch voor de tweede
 „keer ingeënt waren, om dat deeze zes, by
 „de eerste inënting, gekugt hadden, en dat ik
 „zeker wilde weten of zy de besmetting door-
 „ftonden.

„Ik vaar nog voort meerder proeven te nee-
 „men; doch ik zal de vryheid gebruiken, myn
 „bericht met deeze aanmerking te besluiten,
 „dewyl de tyd om de berichten inteleveren
 „reeds verloop en is, namentlyk: dat het wel
 „of kwalik uitvallen van de inënting alleen
 „afhangt van het verkiezen van bekwaame
 „stof, en niet zoo zeer van de behandeling,
 „en dat de inënting de lucht niet sterk infec-
 „teert, want schoon myn Stal geen honderd
 „Roeden van de Schuur afgelegen is, daar
 „ik het ingeënte Vee zet, en dat ik de mest
 „in de open lucht uit laat werpen, is myn
 „ongebeterd Vee, zoo min als dat van myne
 „Buuren, geduurende myne proefneemingen,
 „daar door aangestoken of besmet geworden.

„Na UWELEds. van myne achting ver-
 „zekerd te hebben, noeme my,

WEL EDELE HEEREN!

UWELEds. Onderdaanige Dienaar,

D. HOOFT, GERRITSZ.

Velfer-Bosch

En

den 9 Mei 1785. E 5

74 BERICHT VAN DE INENTING

En hier mede zal de Maatschappy een einde maaken van haar verflag, wegens de aan haar toegezonden waarneemingen omtrent de inënting van het Rundvee; hartelyk wenschende, dat, indien ons Land met de verderffelyke Veepest aanhoudend bezogt bleef, het reeds beproefde middel tot meerdere volkomenheid en zekerheid gebragt, of eenig ander hulpmiddel tot stuiting en geneezing dier droevige plaage moge uitgevonden worden! Daar zy, indien haar in het vervolg meerdere proefneemingen omtrent de inënting worden medegedeeld, niet in gebreken zal blyven, daarvan aan het Publiek getrouwelyk kennisfe te geeven.

Lyst

DER KALVEREN. 75

Lyst van de Inëntingen, welke tot kennisfe
van de Maatschappy ter bevordering van
van den Landbouw zyn gekomen.

Jaaren	Inënters	Ingeënt	geft.	geb.
1780	EELKO ALTA.	46.	7.	39.
—	KLAAS JACOBZ NIENHUIS. . .	237.	17.	220.
—	JACOB GERRITS.	89.	7.	82.
—	CORNELIS VAN DER WELL. . .	98.	14.	84.
1781	CORNELIS VAN DER WELL. . *	84.	3.	81.
—	JACOB JANSE POS.	68.	14.	54.
—	EELKO ALTA.	43.	6.	37.
—	DIRK GERRITSE VAN BEUSEKOM. .	41.	1.	40.
1782	EELKO ALTA.	23.	1.	22.
—	CORNELIS VAN DER WELL. . .	14.	—	14.
1783	CORNELIS VAN DER WELL. . .	36.	7.	29.
—	REINDERT BEENE.	30.	15.	15.
1784	REINDERT BEENE,	10.	4.	6.
—	HENDRIK PONSE.	11.	2.	9.
—	P. A. BERGSMA.	286.	54.	232.
—	SYMEN KORVER.	71.	2.	69.
—	JACOB JANSE POS.	97.	11.	86.
—	EELKO ALTA.	30.	4.	26.
1785	DIRK GERRITSE VAN BEUSEKOM. .	85.	—	85.
—	D. HOOFT, GERRITSZ.	36.	1.	35.
In 't geheel		1435.	170.	1265.

Hier by gevoegd, volgens de Lyst
der Inëntingen van 1777 tot 1779 in-
geslooten, te vinden in het tweede
Deels tweede Stuk, bladz. 164.

2040. 208. 1832.

Dus te zamen

3475. 378. 3097.

VERLY

1780

1780
 1781
 1782
 1783
 1784
 1785
 1786
 1787
 1788
 1789
 1790

1791
 1792
 1793
 1794
 1795
 1796
 1797
 1798
 1799
 1800

1801
 1802
 1803
 1804
 1805
 1806
 1807
 1808
 1809
 1810
 1811
 1812
 1813
 1814
 1815
 1816
 1817
 1818
 1819
 1820

1821
 1822
 1823
 1824
 1825
 1826
 1827
 1828
 1829
 1830
 1831
 1832
 1833
 1834
 1835
 1836
 1837
 1838
 1839
 1840

1841

2008

184

